

ZORA

**GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA**

LETNIK XVI. ■ ZVEZEK 6.



**ZORA IZHAJA VSAK MESEC DVAJSETEGA
S PRILOGO PRVI CVETI TER STANE CELO-
LETNA NAROČNINA K 4, ZA DIJAKE K 2**

LJUBLJANA, 1909/1910

NATISNILA »KATOL. TISKARNA«

Vsebina:

Stran	
Sursum corda! (Cand. iur. Andrej Veble.)	121
Odkod ugovori proti veri in cerkvi? (J. Samsa.)	123
Pisma. (Ksaver Meško.)	127
Iz prijateljevih pisem. (J. Stenar.) (Dalje.)	128
„Baraneum“. (Jos. Stuller.)	130
Romantika. (Ivan Mazovec.)	135

Visokošolsko dijaštvo.

Slovanski slušatelji na češki univerzi. — Razvoj češke tehnike v Pragi. — Stolica za pomorsko pravo. — Akademična Vincencijeva konferenca. — Delavske kurze. — „Albertus Magnus“. — Francoske univerze. — Boj irskih dijakov za narodne pravice. — Arabski slušatelji v Lvovu	138—139
---	---------

Glasnik.

„Danica“. — Slovenska dijaška zveza. — Slovanska liga katoliških akademikov	141—141
---	---------

Srednješolsko dijaštvo.

Dopis iz Gorice. — Izključitev iz srednjih šol radi nezadostnega napredka. — Uspeh zrelostnih izkušenj v letu 1909. — Telesna vzgoja šolske mladine. — Srednje šole na Češkem	141—143
---	---------

Listek.

„Prúdy“. — Skupen občevalni slovanski jezik. — Amerikanci o Slovencih	143—144
---	---------

„Prvi Cveti.“

Materi za god. (I. N. V.)	41
Pogovori o umetnosti. (Franc Bregar.)	41
V Belo Krajino! (Bogumil Gorenjko.) (Konec.)	44
Furlanski motiv. (Domen Otilijev.)	46
Kmalu. (Silvijan.)	48

Na platnicah.

Ocene. — Listnica uredništva.

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Zalokarjeva ulica 10.
— Slovensko katoliško akademično društvo „Danica“,
Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre, 4. — Slovensko
katol. akadem. društvo „Zarja“, Gradec, Brunnngasse 7/I.
Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien) XVIII.
⋮ Schulgasse 30. III./19. ⋮

Naročnina naj se blagovoli pošiljati potom čekov pošt. hran. ali po nakaznici
upravnistvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katol. tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ivan Podlesnik.

Cand. iur. Andrej Veble:

Sursum corda!

»Jeder freie Mann muß dienen wollen.«
(Dr. Karl Sonnenschein: Der sittliche Wert
der gewerkschaftlichen Arbeit, str. 10.)

Dne 26. in 27. januarja t. l. je predaval dr. Karl Sonnenschein na Dunaju o dveh zelo važnih vprašanjih. Naslov prvega predavanja se je glasil: Die Kultureinheit der arbeitenden, gebildeten und besitzenden Klassen; naslov drugega predavanja pa: Die sozialen Pflichten der gebildeten Jugend. Dr. Sonnenschein¹ je že znan našim čitateljem, zelo prikupljiva osebnost in eden najbolj vnetih socialnih delavcev, kar jih ima katoliška Nemčija. Predmet, o katerem je govoril dr. Sonnenschein (dijaško socialno delo in razmerje inteligence do ljudstva), nam tudi ni nov.² Vendar pa ne bo škodovalo, ako podam vsebino omenjenih predavanj. Čim večkrat se piše o takih stvareh, tem več zanimanja se vzbudi za to vprašanje. Saj je javna tajnost, da ni nikjer toliko diletantizma in površnosti, kakor na tem polju. Dandanes je vse »socialno«, vsak čevljar že gode to pesem, pa je dijak ne bi? Kdor študira socialno vprašanje le površno, ostane diletant celo življenje, bistvo socialnega problema mu bo vedno tuje. Zato je temeljit in vsestranski študij socialnega vprašanja predpogoj, ako hočemo razumeti razne pojave socialnega življenja.

* * *

Kulturno edinstvo delavskih, izobraženih in imovitih slojev! Kulturno edinstvo inteligence in ljudstva! Malokdaj so si bili imoviti in delavski sloji tako tuji, kakor dandanes. To ne velja samo za Slovence, še bolj vidimo to pri drugih narodih, n. pr. pri Nemcih. V Nemčiji je država že veliko storila za gospodarsko povzdigo delavskih slojev. Država, posamezniki in organizacije se trudijo, da se

¹ Urednik lista: Soziale Studentenblätter.

² Glej moje članke v »Času« (I. III., št. 10., str. 462, Dijastvo in socialno vprašanje; I. IV., št. 1/2, str. 68, Dijastvo in socialno delo) in v dijaškem koledarčku in I. D. v XV. letniku »Zore.«

delavski sloji kulturno in gospodarsko povzdignejo (n. pr. starostno zavarovanje je v Nemčiji že izvedeno; pomen delavske organizacije in strokovnih društev!). Kljub temu pa se ni premostil tisti prepad, ki je delil in še deli takozvane višje in nižje sloje, inteligenca in ljudstvo sta si še bolj odtujena nego prej. Istočasno s socialno zakonodajo se ni harmonično razvijala socialna vzgoja imovitih in delavskih slojev, ljudstvo se ni vzgajalo za socialno idejo in socialni mir. In tako vidimo danes v Nemčiji, da ni zavoda, ki bi bil bolj odtujen ljudstvu, kakor so nemške univerze in da so najbolj nepopularni ljudje med nemškim ljudstvom nemški vseučiliški profesorji in dijaki.³

Kar hočemo doseči, je kulturno edinstvo izobraženih, imovitih in delavskih slojev, ne inteligenca proti ljudstvu, ampak inteligenca z ljudstvom, ne posebna kultura inteligence in posebna kultura ljudstva, ampak enotna kultura vsega naroda, to je naš ideal.

Kako bi morali delovati dijaki in sploh izobraženi sloji, da se premosti prepad med odtujenimi socialnimi sloji, in kako deluje dijaštvo na tem polju v tujini, n. pr. v Nemčiji, tega ne bom ponavljal, ker sem obširno pisal o tem predmetu v »Času«. (V Nemčiji obstojajo pri 22 univerzah takozvani delavski tečaji, v katerih deluje 900—1000 nemških dijakov; kurzov se udeležuje 9000—10.000 delavcev. V Avstriji še sploh nimamo takih tečajev. Prirejajo se sicer razni »volkstümliche Universitätskurse«, kamor pa ne zahaja delavstvo, ampak srednji stanovi.)

V drugem predavanju, »Socialne dolžnosti izobražene mladine,« je povdarjal dr. Sonnenschein, da moramo že v srednjih šolah navažati dijaštvo k študiju socialnega vprašanja. Posebno je priporočal samoizobrazbo, ekskurzije in Vincencijeve konference. Reforma srednjih šol je zaradi tega tako potrebna, ker je sedanja srednješolska izobrazba pomanjkljiva in sloni na čisto napačnem sistemu, na zgodovini in klasični filologiji. V srednjih šolah se dijaku ne pové, kaj se godi okoli njega, dijak popolnoma izgubi stik z okolico, s svojim ljudstvom. Upravičeno se zahteva, da se naj že na gimnaziji (vsaj v 7. in 8. razredu) poučuje o ustavi, sociologiji itd. Poleg klasičnih jezikov bi se naj poučevali tudi moderni jeziki.

* * *

Morda poreče kdo: Vse to nam je že znano. Mnogim je res znano; teoretično se priznava, da mora dijak socialno delovati, da mora biti član kake organizacije itd. Ali pogledjmo, kako je v praksi!

³ Paulsen: Die deutschen Universitäten Berlin 1902, 463—464: »Möge es dem 20. Jahrhundert beschieden sein, die ihm gestellte Schicksalsfrage zu lösen: die große Kluft zwischen dem Volk und dem Gebildeten, die im 19. Jahrhundert zu einer unüberschreitbaren sich erweitern zu wollen schien, zu überbrücken: Nicht Gleichheit, aber Einheit der Gesinnung sei das Leitwort und möge an dieser brückenbauenden Tätigkeit auch die akademische Jugend ihren redlichen Anteil gewinnen.«

Veliko je slovenskih dijakov, ki kot akademiki sploh niso v nobeni organizaciji, število slovenskih »divjakov« je izredno veliko v primeri s številom organiziranega dijaštva. To je gotovo žalosten znak. zlasti, ker se slovenski »divjaki« zelo razlikujejo od nemških (Frei-studenten). Dočim se nemški »divjaki« (v Nemčiji) zanimajo za socialno delo, ni pri slovenskih »divjaki« o tem ne duha, ne sluha. Boljše je, ako je dijak v nasprotni organizaciji, kakor pa v nobeni. V organizaciji se človek nauči požrtvovalnosti in delavnosti, zlasti ako je organizacija dobra, človek se otrese egoizma in individualizma, ki še ni nikdar velikega ustvaril, pač pa neizmerno škodoval človeški družbi. V organizaciji se spozna, da so poleg individualnih interesov tudi skupni interesi, ki vežejo človeka s človekom, posameznika z družbo. Kdor se zanima samo za svoj študij, bo morda dober strokovnjak v tej ali oni stroki, za skupnost pa ne bo pomenil in storil ničesar; kajti, kdor kot akademik ne začne socialno delovati in se zanimati za važna socialna vprašanja, tudi pozneje ne bo socialno deloval, ker mu manjka prave podlage za vsako socialno delo, socialne vzgoje.

Toži se, da se med našim srednješolskim dijaštvom vedno bolj širi pesimizem. Veliko krivde ima na tem moderno slovensko slovetvo (Cankar), še več pa, ker se dijaki vsled napačne vzgoje preveč odtujijo ljudstvu. In to je morda najvažnejši moment. Ne obsojajmo samo naših dijakov, iščimo vzroke tudi v našem srednješolskem učnem sistemu! Preosnujmo naše srednje šole, da nam ne bodo vzgajale pesimistov, ampak izrazite osebnosti in krepke značaje! Filozofi, zanimajte se za reformo srednjih šol! Iz gimnazij in univerz naj prihajajo navdušeni socialni delavci, vneti in neustrašeni bojevniki za kulturno in gospodarsko povzdigo slovenskega naroda! Zanimajmo se za socialno delo, kajti dela imamo dovolj. To naj bo poslanica slovenski mladini! Velik cilj blesti pred nami. Kvišku srca! Sursum corda!

J. Samsa :

Odkod ugovori proti veri in cerkvi?

Zgodovina starega veka nam dokazuje, da človeštvo ni poznalo svojega namena, ni vedelo, čemu živi. Najmodrejši mož starega veka, Sokrat, je priznal, da si človeštvo samo ne more pomagati, ako Bog sam ne pride in ljudem ne pokaže njihovega namena. In ravno, ko je stari vek dosegel najvišjo materielno in ideelno kulturo, je spoznal tudi vso onemoglost naravne kulture in v tem času je prišel Bog sam, da očisti in posveti človeško kulturo, da ji da trdno podlago, da

ji pokaže njen cilj. Prinesel je na svet resnico in milost. Resnico, da je ljudem pokazal njihov namen, milost pa, da jim je dal tudi pomočke v doseg njihovega namena.

Razodete resnice je Kristus izročil družbi, organizmu, ki ga imenujemo »Katoliško cerkev«. To je edina verska družba, ki hrani nepokvarjen Kristusov nauk, ta edina cerkev ima pravo religijo.

Nastane pa vprašanje, vredno daljšega razmišljanja: »Odkod to, da je toliko ljudi in zlasti izobražencev indiferentnih ali celo sovražnih katoliški cerkvi in religiji?« Ali mar zato ne priznavajo katoliške religije, ker so našli v njej zmoto, ali celo prevaro, goljufijo? Ne, saj cerkvi še ni nikdo dokazal kake zmote ali goljufije; motijo se in goljufajo lahko ljudje, tudi taki, ki imajo odlična mesta v katoliški cerkvi, a cerkev sama se ne more motiti in ne goljufati, saj ji je njen Ustanovitelj obljubil, da bo z njo do konca sveta. Ali se ljudje mar zato upirajo cerkvi, ker jih vodi v nesrečo? Ne, saj cerkev obljublja večno blaženstvo vsakemu, ki živi po njenih navodilih. Kje je torej vzrok, da ima cerkev in religija toliko in tako hudih nasprotnikov? Pravi vzrok temu ni cerkev in njen nauk, ampak ljudje sami. Katoliška religija ni gola teorija, ampak sistem življenjskih načel, praktičnih pravil in zato zahteva življenje. »Daj mi svoje srce,« pravi Kristus. »Svoje življenje uravnaj po mojih navodilih, kroti strasti, premagaj svojo lastno voljo,« to so zahteve katoliške vere, zahteve, ki nikakor ne ugajajo človekovi čutni naravi. Katoliška vera zahteva, da naj bo človek v vednem boju s samim seboj, duh naj vedno nadvladuje čutnost; a naša narava ljubi mir, vedni boj s samim seboj je težak.

Kar mi pa ne ugaja, to kritiziram, napadam, in če morem in smem, tudi uničim. Odtod ugovori proti religiji, odtod napadi na katoliško cerkev. To je metafizični vzrok vsega sovraštva, ki ga ima religija in cerkev prestati. A verski in cerkveni sovražniki nikdar ne priznajo, da so z a t o proti veri in cerkvi, ker nočejo svojega življenja ukloniti verskim naukom, ampak navajajo vedno druge vzroke, da so proti cerkvi: pravijo, da branijo svobodo, kulturo, znanost in s tem slepe verske mase in tako umetno uprizarjajo gonjo proti cerkvi. Klasičen izgled za to nam nudi sovraštvo farizejev do Kristusa. Niso se hoteli ukloniti njegovemu nauku, zato so ga sovražili; pri rimskem namestniku Pilatu so ga tožili: »Demagog je, ljudstvo zapeljuje; rimsko oblast spodkopuje.« Priprostemu ljudstvu pa so govorili: »Prišli bodo Rimljani in nas popolnoma usužnjili; boljše je, da eden umrje, nego da cel narod izgubi svobodo.«

Kdor noče svoje volje ukloniti verskim zahtevam, mora veri odreči pokorščine, zanikati cerkvi pravico zapovedovanja; in da svojo nepokorščino utemelji, zanika verske nauke in

resnico; odtod vsa krivoverstva in heresije. Odtod tudi vsi odpadli od katoliške cerkve, odtod vsa preganjanja njenih služabnikov. Historia je tudi tukaj vitae magistra. Le poglejmo. Herod živi v grešnem razmerju s Herodiado, ženo svojega brata Filipa; Janez Krstnik mu pogumno stopi nasproti z besedami: »Non licet!« Ne smeš! Herod se noče uklo-niti, zamrzi svetega moža, da ga vreči v ječo in obglaviti.

Vsi odpadniki so odpadli od katoliške cerkve, ker niso hoteli živeti po njenih naukih. Avgsburški menih Martin Luther je menil, da ne more krotiti svojega čutnega poželenja, pričel je trditi, da je ves boj in trud zastonj, da človek sploh ne more premagati svojega poželenja, ker je v bistvu ves skvarjen, kot gnil štor, ki nima nobene življenjske moči. Zatajevanja in premagovanja torej ni treba, samo verovati je treba: »Fortiter crede, fortius pecca!« To je osnovno načelo protestantizma, za Luthrom je šlo pol Evrope, a cerkev je ostala pri istem nauku, kot prej.

Angleški kralj Henrik VIII. zavrže svojo postarno ženo, ter zahteva od papeža, naj mu ta korak s svojo najvišjo avktoriteto potrdi in dovoli, da sklene drug zakon. A papež tega ne more storiti, prvi zakon je pravilno sklenjen in zato nerazdružljiv. Henrik odpade od katoliške cerkve in ž njim cela Angleška. Svoj korak zagovarja s krutim preganjanjem katoličanov.

Psihološko dejstvo je, da kdor je storil komu krivico, ga potem še bolj sovraži. To je vedel že stari Homer; v prvem spevu Iliade beremo to-le: Agamemnon ima za sužnjo Hrizeido, hčer trojanskega svečenika. Potrti oče pride h grškemu kralju ter ga prosi roteč ga pri Apolonu, naj mu da hčer nazaj. A vse zastonj, Agamemnon je neizprosen. Z žuganjem ga zapodi, ker mu že s svojo navzočnostjo budi slabo vest. Tako delajo sovražniki z religijo in cerkvijo. Že samo dejstvo, da jo vidijo in slišijo, jim daje povod, da jo napadajo, obrekujejo in sramote. Njenih naukov nočejo poslušati, zato jo skušajo uničiti. Kdor neko gotovo trditev brani in zagovarja, mora zanikati in napadati nasprotno. Odtod vsa obrekovanja in klevete, ki jih privrženci raznih krivovernih sekt naprtijo katoliški cerkvi. K temu pride še psihološko dejstvo, da človek skuša vedno opravičiti svoja dejanja. In pri samoljubju, ki se tako rado drži človeške narave, je razumljivo, da človek išče vzrokov za svoja dejanja, ki mu ne ugagajo, drugje, izven samega sebe. Zato opažamo, da odpadniki na vse pretege zabavljajo proti katoliški cerkvi. Cerkev kot taki seveda ne morejo ničesar očitati; ona je sveta. Ker ima svetega Ustanovitelja, svete nauke in svet cilj; ima pa tudi ljudi, ki jih sicer posvečuje, ki pa niso vsi sveti. V cerkvi je božji in človeški element.

Božji je cilj cerkve, božja so njena sredstva, zakramenti, daritev, molitev; človeški pa je človek. Udje cerkve so ljudje z vsemi svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi, z vsemi svojimi strastmi in egoističnimi nameni, z vso svojo skvarjeno naravo. Saj je ravno namen cerkve človeško naravo vedno bolj poplemenititi, jo vedno višje dvigati k božanstvu, umiriti človeku strasti, pripomoči mu do zmage nad samim seboj. A človek mora sam na sebi udejestvovati verska sredstva, Odrešenikove zasluge si mora vsak sam nakloniti z aktivnim udeleževanjem verskega življenja. Tudi v katoliški veri in v katoliški cerkvi mora vsak sam izvojevati tisti boj s samim seboj, o katerem je rekel že pobožni Job: »*Militia est hominis vita super terram.*« Ako je kdo kristjan in katolik samo po imenu in se ne trudi postati tudi v dejanju in življenju, ali sme vero in cerkev dolžiti, ako je tak, kakoršen kristjan in katolik ne bi smel biti? Ali se je čuditi, da v gotovih časih izbruhne v cerkvi človeški element z elementarno silo na dan, cerkvi udanim sinovom v žalost, njenim sovražnikom pa v sladko, četudi nično zadoščenje? In je-li vera in cerkev kriva, ako se v cerkveni zgodovini pojavljajo tuintam žalostne moralne katastrofe? Ali smem katoliški veri kaj očitati, ako njen služabnik stori obžalovanja vreden padec? In ta človeški element ravno, ki je in bo v cerkvi, dokler bo imela ljudi za svoje člane, je kamen spotike, ki daje cerkvenim sovražnikom zaželeno priliko, opravičiti svoje sovrašтво do cerkve, svoj odpad od vere ter si tako udušiti morečo vest. Zgledov nudi vsaka stran cerkvene zgodovine dovolj od farizejev pa doli do odpadnikov Luthra, Kirchsteigerja in Hoensbroecha. Ko je prišel Luther prvič iz Rima, je silno hvalil Rim in papeža; po odpadu pa mu ni bil noben izraz proti cerkvi in papežu pregrd. Ni je stvari v katoliški cerkvi, ki bi se je že sovražniki in odpadniki ne bili lotili: verske resnice, zakramenti, molitev, sveta maša, češčenje podob, božja pota, misijoni, morala itd. Vse, v čemerkoli se kaže moč in življenje katoliške religije, jim je trn v peti. Če bi kdo zbral vse, kar se je o katoliški veri in cerkvi pisalo neresničnega od časov starega heretika Celsija pa do modernega Wahrmunda in »Slovenskega Naroda«, ta ne bi našel na katoliški cerkvi niti za las resničnega, dobrega in lepega. In vendar dokazuje zgodovina, da je katoliška cerkev veličastni tempelj, ker je človek najbližje Boga; tempelj, ki stoji trdno vkljub temu, da mu tuintam odpade košček ometa in ki vkljub človeškim lisam in pegam dokazuje, da ga je gradila roka božja. Nasprotniki pa s svojimi klevetami le dokazujejo resničnost svetopisemskih besedi: »*Mentita est iniquitas sibi*« — Krivica sama sebi laže. — Ali kakor lepo pravi nemški pesnik: »*Was die Welt nicht kann verstehen, lästert sie zur eignen Schmach.*«

Ksaver Meško:

Pisma.

I.

Zvonovi zvonijo vstajenje Gospodovo! Nikoli v letu ne zvonijo tako razen v sveti božični noči. Saj zvonijo največje veselje, saj znajo zmagovalje življenja nad smrtjo, pravice in resnice nad hudobijo in lažjo, ljubezni nad sovraštvom.

A nič manj, ne, še globlje nego ta čudovita radost velikonočna mi pretresa srce resna molčečnost velikega petka. Ker praznik še večje ljubezni, najslovesnejši praznik nesebično se žrtvujoče ljubezni je veliki petek. Ona čudovita tragedija na Golgoti — ali ni to drama največje ljubezni, kar je je svet kdaj videl in okusil? Ali ni smrt tega junaka, Boga-človeka, zadnji čin v dolgi vrsti činov najčudovitejših, nebeške usmiljenosti? Ali niso besede: »Dopolnjeno je!« zadnji akord neobsežne večne simfonije dotedaj neumrljive, a še do danes le prepogosto slabo umevane ljubezni? . . . A ko so sovražniki te solnčne ljubezni mislili, da so za vedno zadušili veličastni slavospev ljubezni, glej, pa zazveni na velikonočno jutro spet, v novi moči, v novi krasoti, da zveni skozi stoletja in tisočletja do konca vekov . . .

Čudoviti dnevi, dnevi velikega tedna, velikonočni dnevi! Kako se nam širijo ob njih srca, kako se preraja, pomlaja duša!

A ne samo enkrat v letu, vse leto bi naj bila v nas velika noč! V naših srcih, v naših dušah, v našem mišljenju, v vsem našem življenju.

Bila pa bi le, če bi vse leto bila v naših srcih ljubezen!

Ker človeška srca dandanes niso odprta oni solnčni, kipeči pesmi ljubezni, zveneči z Golgote sem skozi vse čase in veke in črez ves svet, ker se ne odpirajo, kakor kelih lilije na vrtu solnčni toploti, ne luči sočutja, ne toploti usmiljenja, zato gresta veliki petek s pretresljivo, srca oplodujočo svojo tragiko in velika noč z nebeškim svojim blagoslovom mimo, ne da bi se doteknila src, ne da bi narezala v nje globoke brazde in bi zasadila vanja seme, ki mora roditi stoteren in tisočeren sad.

Ker se je ljubezen ohladila, zato se množijo hudobije in zato se množi nesreča: propast duha, ki naj bi bil vedno vir plemenitih misli in nagibov; praznота src postaja večja in večja, bujneje in bujneje poganja plevel, rastoč na neobdelanih, kamenitih njivah ter ljubezni praznih src.

Če se ozremo po svetu, se mi res zdi, da nikjer ne praznujejo tako žalostne velike noči kakor jo praznujemo mi! Ker nikjer ni tako neusmiljeno malo ljubezni in nikjer toliko sovraštva! Nizkega sovraštva nikjer toliko! Vidimo pač marsikje srd velikih svetih duš, ki ne morejo mirno gledati, kako se sveto in najsvetejše tepta v

biato! A kako plemenite so te duše celo v svojem srdu, kako polne ljubezni, vedno pripravljene, da odpuščajo! Pri nas pa izvira skoro izključno vse sovraštvo iz užaljenega egoizma, iz napuha, ki ni bil in ni mogel biti večji v duši Luciferjevi. Tega so užalili tukaj, onega tam. Takoj sede in postane — pisatelj, recimo bolje: pisec! Ne iz navdušenja za kako dobro, veliko, sveto stvar, ne, iz nizkega hlepenja po maščevanju.

Zato toliko žalostnih strani v naših listih in knjigah! Zato toliko naravnost odurnih!

In zato toliko — krivice!

Resnično, smilijo se mi mlada srca, ko gledam, kako jih zastrupljajo le s sovraštvom, namesto da bi vžigali v njih sveti, očiščujoči in ogrevajoči plamen ljubezni! V tem ne morebiti sreče, ne miru, ne radosti velikonočne! Ker srd in sovraštvo — ali nista ogenj, ki vse požge in uniči? Najbolj osmodi navadno res njega, iz čigar strastnega srca plamti. A mnogokdaj, žalibog, tudi nedolžne . . . »Smili se mi ljudstvo« — naša mladina . . .

A ljubezen, ali ni oplemenitovala src, ali ni oplojevala duš z velikimi nagibi in največjimi sklepi vse veke? In oplemenitovala in oplojevala bo misli in hotenje človekovo v vekov veke.

Če more kaj predružačiti svet, ki danes vzdihuje v trpljenju, v bedni raztrganosti, v sovraštvu in v bojih, ga bo — ljubezen! Ko ljubezen vsa srca prekvasi, bo v vseh srcih vedna velika noč; vedna velika noč, čas pomladanskega veselja in prednebesne radosti v vsem človeškem medsebojnem občevanju, v mislih in življenju vsakega in vseh . . .

Zato je Sin božji v vseh svojih besedah učil — ljubezen. In v vseh delih je delil — ljubezen. Bil je, je in ostane v vse veke — Večna Ljubezen! Kdor živi v ljubezni, živi v njem. S sovraštvom nima ničesar skupnega!

Zato Vam bodi, mladi prijatelji, moj velikonočni pozdrav:

»Več ljubezni! Iz src nizki egoizem in vse sovraštvo! Ljubezen v srca!«

J. Stenar:

Iz prijateljevih pisem.

(Dalje.)

27. oktobra 1901.

Prijatelj, povej mi, kaj sodiš ti o Horacu. Alban Stolz ga imenuje »der gemäßigt liederliche«, »liederliche« bi jaz še podčrtal. Horac je praktični filozof poganstva. Sokrat je res lepo učil, a kaj, ko je ravno v tistih vprašanjih, ki so za človeka eminentno važnega

pomena, tako negotov o človekovem namenu, o življenju po smrti itd. — sama domnevanja, nič trdnega. Njegova filozofija — in ta je bila višek naravne filozofije — je bila premalo trdna, da bi se dalo na njej zgraditi praktično svetovno naziranje. Naravna posledica te negotovosti je bil epikureizem, čigar geslo je bilo: *Ἡ δὸνῃ*, voluptas. Če ne vemo, kaj je po smrti, in ali je sploh kaj, živimo tu udobno; privoščimo si, kar si moremo, a po pameti, da bomo dalje uživali. Končno smo res samo »*numerus, fruges consumere nati*«. To je Horacova filozofija in njegova poezija. »*Carpe diem*« — uživaj, dokler moreš.

— — — — — *vina et unguenta et nimium brevis*
 — — — — — *flores amoenos ferre iube rosae*
dum res et aetas et sororum
*fila trium patiuntur atra.*¹

Kaj potem pride, za to se ne brigaj!

Tu ne quaesieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
 finem di dederint — — ²

Če je Horac največji rimski pesnik, potem Rimljani gotovo niso bili pesniški narod — in to se menda splošno priznava. Sicer pravi Cicero nekje v svoji znani bahatosti in širokoustnosti: »*Meum semper iudicium fuit, omnia nostros aut invenisse per se sapientius, quam Graecos, aut accepta ab illis fecisse meliora*«,³ a kdo mu pa verjame. Praktičen narod so bili Rimljani, da, čut pravičnosti jim je bil prirojen — vsaj v teoriji — a narod samostojnega globokega mišljenja in pesniške intuicije niso bili. V tem oziru so bili popolnoma od Grkov odvisni. To tudi Cicero — dasi nerad — priznava: »*Doctrina Graecia nos et omni litterarum genere superabat*«,⁴ a mu je takoj žal, da se je tako daleč spozabil, zato jo brž — s pravo advokatsko zvitostjo — drugače zasučé: »*In quo erat facile vincere non repugnantes*«, kakor da bi šlo za dva gladiatorja.

S čudovito bistroumnostjo so znali Rimljani obračati »*pro domo sua*« vse, kar je bil do tedaj človeški duh izumil: znanstvo, umetnost, religijo — — — Tako jim je bila tudi umetnost le lepa sužnja, ki so jo Rimljani ugrabili Grkom, da je pomagala širnemu svetu oznanjati njihove triumfe. Pa kam sem zašel; saj sem bil vendar pri Horacu.

V Horacu vsaj jaz ne morem najti tistega pesniškega genija, ki ga navadno v njem vidijo. Posebno globokih idej ni v njegovi poeziji; obliko ima pesniško, a Vergil mi glede oblike in vsebine bolj ugaja kot Horac. Kadar berem kakega rimskega pesnika, imam vtis, da so grški pesniki — pred vsem seveda Homer — našemu čustvovanju in pojmovanju veliko bolj prikladni, kakor latinski. Horac n. pr. se mi zdi nekako preveč umetno-zavit, deklamatorično-pate-

¹ Horatius, Odae, II, 3. — ² Odae, I, 11. — ³ Cic. Tusc. disp. I, I, c. 1. — ⁴ L. c.

tičen, nima nič tiste iskrenosti in priprostosti, ki nam pri Homeru tako zelo ugaja. Kje je v celi rimski literaturi tako krasen prizor, kakor v Iliadi, VI., 370—496: »Hektorjevo slovo od Andromahe«. Gotovo se še spominjaš, da sva se nekoč o tem prizoru razgovarjala. Tako priprosto, naravno pripovedovanje — in kakšna lirika v epiki! Najblažja čustva človeškega srca — medsebojna ljubezen Hektorja in Andromahe in njuna ljubezen do sinčka Astianakta — izražena naivno-priprosto, vsakemu umljivo. Hektor se pri mestnih vratih poslavlja od Andromahe — morda za vedno. Sinka Astianakta, ki ga drži pestunja, hoče pobožati po licu. A sinko, ki ni vaje videti očeta v polni vojni opravi, se ustraši vihrajočega šopa konjske grive na njegovi čeladi in se pritisne k pestunji. Oče in mati se mu pri-srčno posmejeta. Hektor vrže čelado od sebe, vzame Astianakta, ki se ga več ne brani, v naročje in iz srca mu prikipi vroča molitev zanj:

„Ζεῦ ἄλλοι τε θεοί, δό τε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
παῖδ' ἐμόν, ὥς καὶ ἐγὼ περ, ἀριπρεπέα Τρώεσσιν,
ὅδε βίην τ' ἀγαθόν, καὶ Ἰλίον ἱερὶ ἀνάσσειν.
Καὶ ποτέ τις εἴπῃσι: πατρός γ' ὅδε πολλὸν ἀμείνων
ἐκ πολέμου ἀνιόντα· φέροι δ' ἔναρα βροτόεντα
πτείνας δῆμιον ἄνδρα, χαρεῖν δὲ φρένα μήτηρ.“¹

Nato da Astianakta Andromahi, ki so ji bile med Hektorjevo molit-vijo stopile solze v oči; pogled na ljubljenege edinca ji je privabil zopet smeh na mlada lica. Hektor objame ženo, vzame čelado in izgine med bojnimi vrstami; žene in sina ni več videl. Andromaha pa se jokaje vrne domov.

— — — ἄλοχος δὲ φίλῃ οἰκόνδε βεβήκει
ἐντροπαλίζομένη, θαλερόν κατὰ δάκρυ χέουσα.

Ko človek to bere, se mu zdi, da se sam za vedno poslavlja od ljubljenege bitja. Seveda, večini dijaštva bi se zelo ustreglo, če bi se odpravila grščina z gimnazije, a kadar se to zgodi, potem — z Bogom razumevanje klasične kulture.

¹ Ilias, VI., 476—481.

Jos. Stuller:

„Baraneum“.

Ako hočemo Slovenci, da se bo naše kulturno, socialno in narodno življenje lepo razvilo, mora biti naša največja skrb, da damo v pravem času vsem slojem v kulturnem in materialnem smislu tako stališče v družini celega naroda, kakoršno odgovarja v danem času njihovim resničnim zahtevam! V kulturnem smislu

zadostimo potrebam naroda potom učnih zavodov in izobraževalne organizacije, v drugem s pomočjo močne stanovske in gospodarske organizacije! Merilo pa za ustanovitev ene in druge organizacije mora biti edino čas in sicer »svoj« čas. In baš volitev tega »svojega« časa je najtežja točka vsega kulturno-socialnega programa! Vendar smemo vzeti smelo za trenutek, ko je prišel tak »svoj« čas najpoznejše dobo, ko se na raznih koncih domovine začnejo oglašati ljudje, sloji, mase s kulturnimi in socialnimi zahtevami! Dete joka — volk tuli — kadar sta lačna, človek vzdihuje, ko je bolan. Kadar zaslišimo ta jok — to tuljenje — to vzdihovanje — takrat je zadnji — če že ne večkrat prepozni trenutek, ko moramo reči: »Naša ura je prišla«. V tej uri moramo reči sebi: »Delaj — pomagaj, zdravi, nasičuj — organiziraj!«

Vse naše delo — vsa naša organizacija mora postati jalova, ako ne računa s časom, z dejstvi in resničnimi potrebami. In kjer smo prepozno prišli s pomočjo, tam mlado drevo usahne, kjer nismo ustanovili o pravem času prave organizacije — se pojavljajo psevdorganizacije, z njimi psevdokultura, socialni prevrati — ali pa — smrt! —

* * *

V mislih imam našo žensko izobrazbo. Da naše ženstvo danes nima prilike in možnosti, izobraziti se tako, kakor si ono samo želi in kakor je absolutna potreba ugodnega daljšega razvoja Slovencev — o tem ni dvoma. Dokaz: nezadovoljnost in klici po ženskih šolah v našem ženstvu samem! Do zadnjega časa je imelo naše ženstvo pristop le do dveh poklicev: učiteljica in kontoristinja! Zadnji čas dobili smo šele licej v Ljubljani.

V naših ženskih srednjih šolah, posebno privatnih, je bilo do nedavno — premalo slovenskega duha. Baš naše inteligentne gospodične so bile do nedavno glavni vzrok, da je Ljubljana na ulicah delala vtis nemškega mesta!

Ženska je ravno tako važna sila v kulturnem razvoju kot mož. Da, lahko rečemo važnejša. Ženska ima najožji stik z rodbino, ona da otroku prvo vzgojo, mu vcepi prvo zrno spoznavanja v dušo in ina tudi še pozneje vedno velik vpliv na moralna in estetična čustva že dozorevajočih otrok!

Ako pa vidimo v našem ženstvu radi njene velike pedagoške vloge eden najvažnejših kulturnih činiteljev našega naroda, moramo že danes z vsemi sredstvi delati na to, da mu preskrbimo kolikor mogoče najvišjo izobrazbo!

Že danes je jasno, da ne bo zadoščal samo en licej — in že danes moramo misliti o vsaj eni ženski gimnaziji, in sicer o gimnaziji enega novejših tipov.

V bodočnosti moramo skrbeti z vsemi sredstvi zato, da bo našemu ženstvu olajšan pristop na vseučilišče! — Res je, da ženstvo

z vseučiliščnimi študijami dosedaj še ne more (izvemši medicinke) pričakovati javne službe, toda nerazsodno se mi zdi trditi, da naše ženstvo nima v bodočnosti pravice pričakovati profesorskih mest srednjih šol, vsaj ženskih, na odvetniški poklic in konečno tudi politično službo! Posebno pa je potrebna za nas višja trgovska izobrazba žensk!

Toda nazadnje se mi zdi klic samo po stanovski izobrazbi med Slovenci nekoliko pretiran. Res je, da nas je malo, in da mora biti vsak kakor vojak na svojem mestu, toda vprašam: Ali ženska s splošno svetovno izobrazbo, opirajočo se pred vsem na dobro poznanje naše domače kulture kot mati v družini ni na »svojem« mestu? — Da, in še bolj kot advokatinja ali profesorica!

Slovenski ženini so bili dosedaj malo izbirčni. Glavne zahteve, ki so jih stavili na svoje bodoče žene so se osredotočile na dve točki, in sicer 1.) ali bo dobra gospodinja, 2.) ali bo kaj dote. No, in če sta bila prva dva pogoja tu, potem šele je prišlo vprašanje o izobrazbi! In če so bili vsi trije pogoji izpolnjeni, potem so bili pač bela vrana tisti, ki so stavili še četrto vprašanje: Kakšna je ta izobrazba? — Je-li izobrazba narodna in prava ali tuja (recimo nemška) in plitva, to vprašati je bilo za skromnega Slovenca preveč!

Ne bom preiskoval, koliko blagoslova prinese tak zakon v družino samo, še manj njegovih žalostnih posledic za narod, to ve menda vsak izobražen Slovenec.

Narod, ki je že davna izprevidel veliki pomen prave ženske izobrazbe, je poljski. In kdo je rešil narod poljski v teku stoletja, odkar so kraljestvo razkosali na tri dele, in odkar si Prusi in Rusi z vsemi sredstvi prizadevajo iztrebiti s sveta ne samo ljudstvo poljsko, ampak uničiti tudi njegovo kulturo? Vsak Poljak Van bo odkrito priznal, da so največ storile za to: poljske žene in matere! In to delajo še danes v kraljestvu, kjer ni nobenih poljskih državnih šol, niti ljudskih; to veliko misijonsko delo vrši poljsko ženstvo na Poznanjskem, kjer Prusi hočejo vzeti Poljakom še te male pravice do navadnih šol, kar jih imajo in preganjajo učitelje, kakor najnevarnejše sovražnike nemškega cesarstva.

Zaprlji so jim šole, razgnali učitelje, razpustili društva, voditelje posadili v trdnjavske ječe ali odpeljali v Sibirijo — a poljske kulture jim ne morejo vzeti. Šolo je nadomestila družina, učiteljico mati! In vendar je še danes poljska kultura neizmerno vzvišena nad rusko, še danes je zastoj ves nemški »Drang nach Osten«, brez uspeha vse žrtve hakatistov, brez pomena vse razlastitvene postave!

Od Poljakinj naj bi se Slovenke učile, kaj se pravi biti narodna slovenska »dama«, slovenska mati in gospodinja!

Samo v Krakovu, ki šteje nekaj nad stotisoč prebivalcev, se nahajajo tri ženske gimnazije (dve javni, ena privatna), več licejev in drugih privatnih višjih dekliških šol. Poleg tega pa je v Krakovu

celo neke vrste ženskega vseučilišča z imenom »Baraneum«. Gotovo bo zanimalo, če ne naše rojake, pa tembolj rojakinje, ako jim nekoliko natančneje opišem razvoj in organizacije tega »vseučilišča« za ženske, ki ga lahko imenujemo do sedaj »unicum« v Avstriji.

Uradno se imenuje »Baraneum« »Višji tečaj za ženske imena Adrijana Baranieckega«. Od imena ustanoviteljevega se je udomačilo splošno ime »Baraneum«. Baraniecki je bil znamenit zdravnik, poleg tega pa je imel bogata posestva v raznih krajih Poljske. Iz svojega zdravniškega dela in privatnih posesti si je pridobil veliko premoženja. Bil je samec in goreč patrijot in še v življenju je vse svoje premoženje posvetil narodnim ustanovam. V Krakovu je ustanovil tehnično-obrtni muzej, ki je danes krasna zbirka, s kakoršno se med Slovani morejo ponašati samo še Čehi, leta 1868. pa je z lastnimi stroški izvedel drugo veliko in plemenito misel, ustanovivši prej imenovani »Baraneum«.

Pustimo za enkrat zgodovino razvoja tega zavoda na stran in in oglejmo si ga, kakoršen je danes.

»V pravi izobrazbi našega ženstva vidim vso prihodnjost svoje domovine«, je bilo njegovo geslo. In da bi dosegel ta cilj, je ustanovil zavod, ki naj bi dal poljskim deklicam »ne samo splošno višjo izobrazbo, ampak naj bi budil v njih ljubezen za vse, kar je domače, in negoval vse, kar je plemenitega in velikega v tradicijah poljskega naroda.« In njegova želja se danes v polni meri izpolnjuje.

»Baraneum« ima tri oddelke ali fakultete. In sicer: a) historično-literarni, b) naravoslovni, c) umetniški, ki se deli na dve sekciji: risarsko in slikarsko. Predavanja na posameznih oddelkih stoje na višini vseučiliščnega znanstva,¹ a imajo to prednost, da podajajo celotno izobrazbo v teku dveh let. Na obeh letnikih predavajo ali vseučiliščni profesorji, ali znani znanstveniki in umetniki. Tako n. pr. vodi umetniški oddelek slavni poljski slikar Jacek Malczewski. Iz te šole je izšla n. pr. znana poljska slikarica Olga Boznańska. Poleg teoretičnih predavanj so vsak dan praktične vaje v risanju in slikanju. Na historično-literarnem oddelku predavajo v sledečih predmetih: a) Poljska zgodovina, b) občna zgodovina, c) zgodovina umetnosti, d) poljska literatura do XIX. stoletja in e) svetovna literatura.

Na prirodoznanstvenem oddelku: a) Matematika, b) fizika, c) kemija, d) biologija, e) geologija z mineralogijo, f) botanika s fiziologijo rastlin, g) zoologija, h) fiziologija živali.

¹ Izvzemši matematike, ki se je predava le v tolikem obsegu, kolikor je potrebna za razumevanje prirodoznanskih predavanj.

Poleg tega je več drugih predmetov, katere morajo poslušati slušateljice obeh oddelkov, literarnega in prirodoznanstvenega, in sicer: a) Zgodovina konstitucionalizma, b) kolonialna geografija, c) o pojavih življenja, d) higijena, e) ekonomija, f) pedagogika, g) filozofična zgodovina, h) cerkvena zgodovina, i) krščanska etika, j) poljska literatura XIX. stoletja, k) psihologija, l) poljščina, m) o ostankih poljske umetnosti in narodnih spomenikih poljskih z izleti.

Kakor je razvidno iz spisa predmetov, se polaga največjo važnost na poljsko zgodovino, poljsko umetnost, poljsko literaturo, praktično in pedagoško izobrazbo!

Šolsko leto traja od 1. oktobra do konca junija in se deli na dva enako dolga tečaja. Na koncu vsakega tečaja je odmerjenih 25 dni za polletne izpite, ki imajo značaj kolokvija. Med tečajem ne izprašujejo.

Slušateljice so redne in izredne. Redne postanejo one, ki se zapišejo na vse predmete enega ali drugega oddelka, in te dobé, ako napravijo izpite iz obveznih predmetov danega oddelka, letno (na koncu drugega tečaja) izpričevalo, ako so dobile izpričevalo iz obeh let, torej po dovršenju študij, prejmejo diplomu z absolutorijem.

Izredne slušateljice so one, ki se zapišejo samo na nekatere predmete, in samo za te plačajo kolegnino, toda če tudi iz teh predmetov napravijo izpite, ne dobijo nobenih izpričeval in nimajo pravice do diplome.

Vpisi se začenjajo deset dni pred začetkom vsakega tečaja, ki traja deset dni (torej od 25. septembra do 4. oktobra in od 1. do 10. februarja).

Pogoj za sprejem v »Baraneum« je starost 16 let in dovršenje kakšne srednje šole, državne ali privatne. Ako je bila izobrazba samo domača, se sprejema kandidatinje samo na podlagi sprejemnega izpita. Šolnina za redne slušateljice je 66 K na tečaj, za izredne po številu tedenskih ur, in sicer 4 K od ure. Absolventinje, ki so dosegle diplom, imajo pravico izrednih slušateljic na vseučilišču.

»Baraneum« je doživelo od časa ustanovitve do danes razne, težke krize. Posebno je bilo težko izbrati skupine predmetov tako, da bi si slušateljice v teku dveh let mogle pridobiti celotno višjo izobrazbo in bi vendar ne bile preobložene z delom. Sedanji sistem še ne ustreza vsem potrebam v polni meri. Najbrže izvrše izpremembe letos, in sicer: a) treba je razširiti študij na tri leta, vendar za diplomu bo zadoščalo tudi za naprej dve leti, tretje leto bo samo za one, ki se hočejo posvetiti posebni izobrazbi v kakem predmetu. Zato namerava ravnateljstvo na literarnem oddelku napraviti tri seminarje: a) za poljski jezik, b) za poljsko literaturo, c) za poljsko zgodovino; na prirodoznanstvenem oddelku pa tri laboratorije: a) kemični, b) botanični, c) zoologični. Poleg tega vpeljejo lektorat za latinščino.

Slušateljic na vseh treh oddelkih je bilo leta 1906/07 213, leta 1870/71 57!

Zavod je dosedaj še zaseben, vendar ga kmalu prevzame mesto.

Kot priprava za vseučiliščne študije je za one deklice, ki so dovršile samo višjo dekliško šolo, učiteljišče ali licej, neizmerne važnosti.

Ivan Mazovec:

Romantika.

Pred nekaj tedni je izšla pesniška zbirka tega imena v »Narodni Tiskarni« v Gorici; spesnil jo je naš prijatelj in somišljenik, bivši urednik »Zore« dr. Ivan Pregelj in jo je posvetil prijateljem sanj in svojim . . .

Poudariti moramo posebno, da je Pregelj takorekoč zrasel ob »Zori« in smo torej še bolj dolžni, da se ga spomnimo. Ti verzi so veren dokument, umetniška kronika pesnikovega mladega, bogatega življenja, prežitega v upu in blizu obupnosti, v boli in veselju, ti verzi so prva javna izpoved, ki jo podaja umetniška struja v naši mladi generaciji slovenski javnosti. Mi smo šele na potu, šele sredi razvoja, mladi smo še, in s tega stališča naj se sodijo tudi verzi, ki žive in zvenijo nam vsem v srcih in ki bodo sedaj prvič po umetnosti našega Preglja zazveneli tudi širom slovenske domovine. Tuga in radost, ravna pota za cilji in tudi stranpotice odsevajo iz teh verzov, in fortissimo, ceterum censeo vsega pestrega življenja, ki se izraža v teh verzih, je pa nerazrušna vera v naše prelepe vzore, v krščanstvo in Krista. Moderni brezverni človek hiti za užitkom sveta, ki ga »s prstom blestečim vabi« (Čez plan 99) in tudi iz naših vrst se odtrga semintja kedo, ki so ga zavedle »svetne sanje in jad srca«. Ko moderni brezverni človek zapazi, da je zakopan v strasti, prodan temi, skoro ni več zanj rešitve, kot vampir mu je izsesalo kri, energijo, polet . . . Zanj ne veljajo verzi, ki so naša neizčrpna zakladnica, naša sreča, naše upanje:

... In če je Tvoj srd kot nebo visok,
naš up ga preseže!
Stotisoč vezi, še trdno drži
in na Te nas veže.

(Rom. 44.)

Tak padec je le nova vez, je le vir novega srčnejšega hrepenenja po ločitvi »od nižin« in po združitvi s Kristom. On je tako lep, popoln — naše življenje pa v primeri z Njim tako žalostno, tako težko . . . Kdor je le enkrat vsaj zaslutil to disharmo-

nijo, ta bo tudi razumel, kako je mogoče, da živi v naših mladih srcih, polnih energije in življenja, tudi tako tožna pesem, kot je pesem »Iz nižin (Rom. 12)«, ta tiha prošnja po — smrti in hrepenenje po — večnosti.

Ta naša vera oplemeniti vse naše delo, dvigne ga na višji nivo, poglobi ga in nam vedno kaže v krasni perspektivi ozko zvezo našega življenja z drugim višjim življenjem, z večnostjo. Zelo je treba take opore za nas, ki stojimo nič manj trdno kot drugi, z obema nogama v realnem življenju, in sicer na mestu, kjer imamo morebiti bolj kot skoro vsi drugi narodi priliko in sveto-dolžnost izpolnjevati in truditi se, da tudi drugi izpolnjujejo zapoved ljubezni, jedro krščanstva.

V naših rokah je rešitev takozvanega slovenskega problema; vzemimo to nalogo kar najresnejše, kot da nam jo je Bog izročil. Mi smo poklicani v to in čutimo v sebi tudi potrebne moči:

»Naše spanje tisočletno
vaše delo bogokletno
je vzdramilo,
smrti nas rešilo:
silna moč po žilah
naših se pretaka.
kar rodi se v vaših silah
zruši ljubav naša jaka. (Koled. s. k. n. d. 159.)

Vodivni možje v domovini — in mnogi so izšli iz naših vrst — uveljavljajo naša načela povsod, v domači hiši in družini, s prižnice v cerkvi, v občinskih posvetovalnicah, na javnih shodih pred ljudstvom, v zbornicah vseh slovenskih kronovin in tudi v osrednjem parlamentu v carskem mestu. In tisto ljudstvo, ki je pesnik Pregelj napisal o njem v razpoloženju dni 20. septembra:

Prav kakor, da v tem dnu
vihar ne spi,
prav kakor, da v teh žilah ni
nič več — krvi! ... (Rom. 42.)

isto ljudstvo se giblje in preraja in se je zavedlo od Drave in Mure do Adrije svoje enotnosti, svoje moči. To ljudstvo verno in zvesto zre na svoje vodnike in jim sledi disciplinirano in v redu, ki vzbuja strah sovražnikom. Toda še imamo v svoji sredi postojanke, ki si jih moramo osvojiti, in to so naša mesta. Tu se šopiri liberalna-internacionalna slovensko govoreča gentry, ki zanika, kot sem že enkrat povdarjal v »Zori«, vse naše težnje in naj si stoji tudi celokupno slovensko ljudstvo za njimi, ki životari zelo žalostno naprej in sprejema svoje internacionalne duševne impulse sedaj iz Prage, potem iz Pariza, potem zopet iz Barcelone ... Ta prikazen stoji v ozki medsebojni zvezi tudi z drugim dejstvom. Naši »moderni«, ki

gredo v vsebini in v načinu, kako izražajo svoje ideje, vsporedno s Francozi in Nemci, so okupirali skoro celo zadnjo dobo slovenske umetnosti, predvsem literarne; katoliška moderna sploh skoro ni prišla do veljave, tako da lahko trdi Murko (Kultur d. Gegenwart, Osteurop. Liter. 237), in sicer utemeljeno: »Seit den achtziger Jahren macht sich bei den Slowenen eine spezifisch katholische Richtung stark bemerkbar, die ursprünglich sehr negativ war, sich aber dann den nationalen Verhältnissen anpaßte und mit ihren Literaturerzeugnissen hauptsächlich den breiteren Massen entgegenkommt. Eine katholische Moderne unter tschechischem Einfluß kam über die Anfänge nicht hinaus.«

Kaj nam pomaga, če Murko hvali Cankarja, »daß er der bedeutendste Vertreter der Moderne unter den Südslawen genannt werden kann«?

Sicer je res vpoštevanja vredno, »daß ein so kleiner und in seiner Existenz am meisten bedrohter Volksstamm wie der slowenische eine Literatur, in der das Prinzip l'art pour l'art auf die Spitze getrieben wird, verträgt und erhält.« — Toda koliko časa bo to mogoče? In ali ni to z ekonomičnega stališča — kajti tako mali narodi, kot smo mi, morajo **tudi v umetnosti** gledati na to stališče — največja razsipnost? Pridejo časi, ko bo izumrla generacija, ki je dvignila Cankarja na ščit, in že naslednji rodovi mnogo njegovih reči — nikakor ne rečem vseh — ne bodo razumeli; ljudstvo ga pa sploh nikoli ne bo umelo. Tako oddaljevanje inteligence od ljudstva postane lahko naravnost usodno.

Razlika med duševno stradajočim ljudstvom in med prenasiljeno, po pikantnostih hlastajočo inteligenco bi bila tudi pri nas lahko peljala do prav velikanskih posledic, toda tu je posegla vmes naša misleča inteligenca in tudi ljudstvo; in slovensko katoliko-narodno dijaštvo smatra kot eno izmed svojih najvažnejših nalog, da definitivno reši ta stremljenja, da se uveljavi tudi v umetnosti in da tudi ljudstvo dvigne. Ponosnih »Ptičev samoživov« med nami sploh ne poznamo! Če se nam to posreči, potem smo si za trajno utrdili svoje pozicije in tudi zavladali v naših mestih, v naši družbi in prepričan sem, da bo potem razširjenje naših idej posebno proti jugu in vzhodu med Hrvate mnogo lažje. To je sicer šele »Zukunftsmusik«, toda zdi se mi, da vse to ni tako daleč . . .



VISOKOŠOLSKO DIJAŠTVO.

Slovanski slušatelji na češki univerzi. »Studentská Hlidka« piše: »Število slovanskih dijakov na češkem vseučilišču veselo narašča leto za letom. Pred desetimi leti je bilo tu vpisanih samo deset Slovencev, v preteklem šolskem letu že 119. Istotako napreduje število Srbov in Hrvatov; v zimskem tečaju 1907/8 jih je študiralo v Pragi 26, lani pa so dosegli število 171. Z ozirom na vedno naraščajoče število slovanskih slušateljev so prosila lani društva jugoslovanskih akademikov »Adrija«, »Ilirija« in »Klub slovanskih tehnikov« akademični senat, da naj bi se vršila v svrhu priprav za bodočo slovensko univerzo v Ljubljani na češki univerzi v Pragi predavanja v slovenskem jeziku s slovenskimi docenti iz pravnih, državno-znanstvenih in modroslovnih strok.

Ta prošnja ni bila ugodno rešena.

Ministrstvo je odgovorilo z odlokom, z dne 12. julija 1909, da je nemogoče ugoditi predlogu akademičnega senata, da bi se naredbenim potom pripojili k univerzi ti kurzi predavanj v slovenskem jeziku, z ozirom na to, ker je po § 1. obstoječega zakona na češki univerzi v Pragi učni jezik izključno češki. Da bi se dalo temu predlogu ugoditi, bi bilo treba po mnenju naučnega ministrstva preje spremeniti obstoječi zakon. O taki spremembi se pa ne da baje dalje obravnavati, ker imajo ti zahtevani kurzi predavanj samo prehoden značaj.«

Razvoj češke tehnike v Pragi. Rektor B. Procházka je podal ob priliki imatrikulacije novih slušateljev pregled o njenem razvoju v zadnjih desetletjih.

Število slušateljev se je zelo spreminjalo: Leta 1872/3 jih je bilo 775, a potem je začelo njih število rapidno padati, tako da jih je bilo leta 1888/9 le še 340. Od tedaj je pa začela tehnika silno napredovati, ker se je na eni strani znanstveno zelo izboljšala glede zastopanih strok in na drugi strani je od tedaj rastle število realn na Češkem: že leta 1899/1900 je štela 1074 slušateljev. V dobi naslednjih deset let se je to število skoro potrojilo, tako se je povečalo zanimanje za realne stroke, — kljub temu, da je bila leta 1899/1900 ustanovljena druga češka tehnika na Moravskem —; dosegla je število 3024 in tako dohitela dunajsko tehniko; tudi znanstveno, kar se tiče raznih kurzov in oddelkov itd.

Zanimivo je, kako je naraščalo število drugih Slovanov na nji. Medtem ko so bili leta 1899/1900 vpisani razven Čehov le 4 drugi Slovani: 1 Poljak, 1 Srbo - Hrvat, 1 Rus in 1 Bolgar, znaša letos njihovo število 276: 4 Slovaki, 81 Poljakov, 27 Slovencev, 87 Srbo - Hrvatov, 26 Rusov in 51 Bolgarov. Karakteristično za Avstrijo je pa tudi, da se morajo najemati vsled vedno rastočega števila slušateljev, leto za letom, povsod raztreseni privatni lokali, mesto da bi se sezidala primerna poslopja, ki bi dostojno služila svojemu namenu in bi slušateljem ne bilo treba izgubljati časa še z letanjem od enega učnega lokala do drugega.

(Po »Studentski Hlidki«.)

Stolico za pomorsko pravo bo dobila v kratkem zagrebška univerza. To bo velike važnosti posebno za slušatelje iz Dalmacije in Primorja, ko bo enkrat priznana veljavnost izpitov na zagrebškem vseučilišču v tostranski polovici.

St. H.

Akademična Vincencijeva konferenca se je ustanovila na Dunaju (IX. okraj, Maximiliansplatz št. 8). Seje se vršijo vsak torek ob osmi uri zvečer v župnišču (IX. okraj, Maximiliansplatz, št. 8). Načelnik Vincencijeve konference je grof Degenfeld.

Delavske kurze po vzorcu nemških delavskih kurzov (Arbeiterunterrichtskurse), nameravajo vpeljati na dunajski univerzi. Rektor dunajske univerze dr. Svoboda, je imel pogovor z dr. Sonnenscheinom v tej zadevi in se zelo trudi, da se tudi v Avstriji uresniči ideja delavskih poučnih tečajev.

»Albertus Magnus«. Na Nemškem eksistira katoliško društvo s tem naslovom ter ima namen pomagati revnim dijakom, da bi se jim ne bilo treba brez poklica izvoliti duhovskega stanu. Ker se v tem slučaju težko da izvesti načelo: »Si non es vocatus, fac ut voceris«, je res boljše, da si izberejo ljudje, ki nimajo poklica za duhovsko življenje, kak drug stan.

(Po »Studentski Hlidki«.)

Francoske univerze, 16 po številu, stanejo republiko na leto 13.764.160 frankov; od tega pride čez 11 milijonov na osobe. Poslušalcev so imele francoske visoke šole lani 35.670. — Nemčija je imela v istem času 21 univerz s 37.848 dijakov in je stalo vzdrževanje univerz za eno samo leto 31 milijonov 908.607 frankov.

(»Studentská Hlidka«.)

Boj irskih dijakov za narodne pravice. Tužna Irska že stoletja vzdihuje pod trinoškim nasiljem Angležev. Od časa do časa so vstajali možje, ki so tolažili svoje rojake in se z mnogimi lastnimi žrtvami potegovali za stare pravice. Toda angleška vlada ni hotela slišati glasu vpijočega, šla je preko človeških pravic. Zato je končno tudi dijaštvo dvignilo svojo glavo. Separatistične ideje in prizadevanje Angležev, vpeljati irščino v vseh šolah in izobraževališčih kot obvezen predmet, je pred kratkim povzročilo dijaške poboje na dublinskem vseučilišču o priliki, ko so se imele razdeliti doktorske diplome. Ko so se zbrali v slavnostni dvorani profesorski kolegij, doktorski kandidatje in povabljeni občinstvo, so dijaki na galerijah razobesili zastavo z napisom: »Irska kraljeva univerza naj v miru počiva!« Med otvoritvenim govorom viceprezidenta so zagnali vrišč in razobesili novo zastavo, na kateri je bila izražena njih želja: »Irščina bodi obligatorična!« Ker se demonstracija ni podela, je jelo občinstvo zapuščati slavnostno dvorano. Prava panika je nastala, ko so si dijaki osvojili vodne cevi. V nekoliko trenutkih je bila dvorana izpraznjena, a v njej je vihrala zastava: »Irščina bodi obligatorična!« —dan.

Arabski slušatelji v Lvovu. — Kakor znano je na lvovskem vseučilišču veliko židovskih slušateljev. Ker akademična oblast noče priznati židovske narodnosti, nekateri židje se pa tudi za Poljake niso hoteli zapisati, ampak so imenovali raje kot svojo narodnost arabsko. Lepo, kajne!

GLASNIK.

»Danica« šteje koncem zimskega tečaja 65 rednih članov, 6 gostov in 9 starešin, ki prihajajo v društvo. Vršilo se je v tem tečaju 5 rednih občnih zborov, 7 prijateljskih sestankov in 2 diskusijska večera. Odbor se je posvetoval v 18 sejah. Knjižnica šteje nad 1000 knjig, v društvo prihaja 44 revij: 23 slovenskih, 8 nemških, 6 čeških, 4 hrvaške, 1 poljska, 1 francoska, 1 latinska; po vsebini: 18 splošno znanstvenih, 8 strokovnih, 6 dijaških, 4 leposlovne, 4 nabožne, 4 medicinske. Političnih časopisov je prihajalo 23: 17 slovenskih, 4 nemški, 2 češka, med temi 7 dnevnikov. Za L. S. K. A. prihaja 1 poljski in 3 češki listi. Razven tega je društvenikom na razpolago knjižnica in časopisi bratskega društva »Hrvatske«.

V društvu so predavali na prijateljskih sestankih dalje (cf. »Zora«, XVI., št. 3., str. 70) 10. decembra m. l. častni član g. dr. Krek »O jugoslovanski misli«, 27. januarja t. l. tov. phil. Samsa »Odkod ugovori proti

veri in cerkvi«, 3. februarja isti »O naravnih in nadnaravnih resnicah«, 26. februarja častni član g. dr. Krek »Poglavje o naši organizaciji«. Na diskusijskih večerih je predaval 17. februarja tov. Fl. Božič »Dijaštvo in šport«, 24. februarja tov. phil. Stelè »O gotiki«. — Marljivo so delali v društvu klubi, katerih imamo sedaj 12. »Klub slušateljev tehničnih strok« je izpremenil svoj naslov v »Tehnični klub«. V istem je predaval tov. for. Fl. Božič »O izboljšanju in stanju bohinjskih planin«. 30. prosinca ustanovljeni »Telovadni odsek« (predsednik tov. Fl. Božič, načelnik tov. iur. Dostal) ima namen gojiti telovadbo in šport. Odsek priredi vsak mesec skupno kopanje in plavanje. — V »Straži« so predavali dalje (cf. »Zora«, XVI., št. 3., str. 70) tov. phil. Šilc »Prvi začetki narodne probuje na Slovenskem«, tov. iur. Veble »O izseljevanju«, tov. iur. Natlačen »O domovinski ljubeznik«. Dne 13. svečana je priredila »Straža« veselico, pri kateri je sodeloval pevski zbor »Danice«, tudi so Daničarji prevzeli režijo in moške vloge pri igri »Revček Andrejček«.

Na obnem zboru 3. sušca t. l. je bil izvoljen za letni tečaj sledeči odbor: phil. Lovro Sušnik, predsednik; iur. Ivan Gogala, podpredsednik; phil. Ivan Gruden, tajnik; iur. Makso Gruden, gospodar; agr. Anton Pavlin, blagajnik; phil. Ivan Lakner, knjižničar. P.

Slovenska dijaška zveza. Predavali so tovariši: eksp. akad. Ivan Avsenek v Koprivniku na Gorenjskem dne 1. januarja o zadru-gah; jurist Svitoslav Potočnik na mladeniškem tečaju v Pliberku o avstrijski ustavi; jurist Anton Ogrizek v S. K. S. Z. v Ljubljani dne 8. februarja o razvoju borze in njenem pomenu za trgovino; tov. med. Ljudevit Krambergar na mladeniškem tečaju v Št. Lenartu v Slov. goricah o ustavnem življenju v Avstriji. — Tovariši, ki predavajo, naj naznanijo čas, kraj in naslov svojega predavanja tov. predsedniku, da nam bo mogoče voditi natančno statistiko v tem oziru!

Narodno-obrambeni klub S. D. Z. v »Danici« pridno deluje. Vršila se je zadnje tedne diskusija o naslednjih vprašanjih: Ljudsko štetje in kako zainteresirati slovensko javnost za narodni pomen ljudskega štetja; narodna vzgoja; narodno obrambeno društvo. S. D. Z. je izdala nabiralne pole za narodno-obrambeno statistiko, ki jih razpošljemo v obmejne kraje zaupnikom in prijateljem, da jih izpolnijo. Sklenili smo tudi vzbuditi v slovenski javnosti pozornost na važnost ljudskega štetja s tem, da se uvede v »Slovenec« enketa o tem vprašanju. Pri nameravani prilogi »Slovenčevic«, »Narodni obrambi«, je sklenil obrambeni klub kar najintenzivneje sodelovati. Na četrtem obnem zboru »Danice« so nabrali tovariši obrambenega kluba med tovariši Daničarji 64 K za obmejni sklad, a v društvu »Straži« dne 27. februarja po predavanju tov. Natlačena o domovinski ljubezni, 20 K 60 vin.

Opozarjamo tovariše, ki so se na sestanku v Ljubljani zavezali nabrati tekom leta po 20 K za obmejne Slovence, naj ne pozabijo svoje dolžnosti. Leto se bliža h koncu! Najboljšo priliko za to imate ravno sedaj o velikonočnih praznikih, da potrkate malo pri premožnejših znancih za pirhe!

»Slovanska liga katoliških akademikov« na Dunaju je priredila dne 16. svečana v društvenih prostorih dobro obiskan prijateljski večer za člane, ki bivajo na Dunaju. Predaval je A. Melichárek, Čeh, o slovanski vzajemnosti. Zasledoval je razvoj ideje od njenih početkov pa do današnjih poizkusov in načrtov, kako zblížiti na pozitivni podlagi slovanske narode. Naše stališče nasproti neslovanom ne sme biti več samo tisto romantično, da smo narod bodočnosti, ampak stremiti moramo za zedinjenjem in organiziranjem naših sil, da bomo tako lažje uspešno prispevali svoj del k občni človeški kulturi. Zato je treba, da skušamo ublažiti in poravnati notranje spore med posameznimi slovanskimi rodovi na podlagi vestnega

preučevanja razmer. Pri točki o našem skupnem občevalnem jeziku se je zavzel tov. predavatelj po vzgledu H. Jirečka za srbohrvaščino.

Tretja je zahteva po organiziranem znanstvenem delu, kakor ga imajo naši zapadni sosede. Skupno slovansko glasilo, urejen književni trg, slovanske knjižnice in čitalnice, strokovni shodi, izmenjavanje profesorjev in dijakov, potovanje in turistika: to je nekaj pozitivnih sredstev in potov k zblizanju in spoznavanju.

Kratek slovenski posnetek predavanja je podal nato tov. Sušnik, da so udeleženci lahko kontrolirali, v koliko so pravilno razumeli tovariša predavatelja, istotako tov. Stelč, ko je v živahni debati govoril tov. Poljak Matjasik o razmerju Poljakov do Rusinov in Čehov; to je bil obenem praktičen poskus, kako se Slovani le lahko sporazumemo, govoreč vsak v svojem jeziku. L. S.

SREDNJEŠOLSKO DIJAŠTVO.

Dopis iz Gorice. Z letošnjim letom imamo tu štiri srednješolske zavode: gimnazijo, realko, žensko in moško učiteljsiše. Še pred par leti je vladal v našem dijaštvu pravi materializem. Pred tremi, oziroma dvema letoma se je spočelo med gimnazijci novo gibanje, ki je iztrebilo liberalno gnulobo; radikalci so izginili, kakor da bi jih slana pobrala. Le žal, da so ti poslednji zapustili sled, ki okužuje tudi naše vrste. — Na realki, žal, še vedno vlada »Sočin« duh. Škoda mladih fantov, talentov, ki so izgubljeni za naš narod! — Naše nadebudne napredne frajle z učiteljsiša so pred časom skovale nek dopis, katerega so poslale pomotoma v »Omladino« (mesto v »Sočo«). V dopisu pravijo, da se ne strinjajo popolnoma z geslom: »Iz naroda za narod«, in da so si vsled tega izbrale za geslo: »Narodnost, samoizobrazbo, nadstrankarstvo in svobodomiselnost«. Pozabile so predstaviti: in neumnost! Hudomušne socialistke, ki so socialno-demokratske zato, ker zahajajo od časa do časa k dr. Tumovim predavanjem in ker nosijo rdeče pentlje, ki pa se včasih ponorčujejo iz vsake, še tako pametne stvari, so tolmačile geslo modernih radikalk takole: Narodnost: Vsakega 20. septembra se skupno za narod jočejo v znak žalovanja 20. septembra 1908.; razun tega hodijo iz ljubezni do naroda k narodnim plesom. Samoizobrazba: pogoste plesne vaje in čitanje »najnovejših brzozavnih poročil« v »Soči«. Nadstrankarstvo goje na plesih. Svobodomiselnost: pri šolskih izpitih, posebno v dnevih po plesnih vajah odgovarjajo prav svobodomiselno, kakor se je pripetilo napredni četrtletnici, ki je rekla, da je Jožef II. sledil Maksimilijanu I. Seveda profesor, če je klerikalec, ne more frajli nič, zakaj ona misli pač svobodno in vsakdo mora spoštovati mišljenje drugega! — Kaj naj porečemo k sklepnim besedam dopisa: »Upamo, da dobi narod kmalu učiteljic, zavedajočih se svojih dolžnosti napram sebi in narodu«? Nič drugega kakor to, da bo narod od teh imel malo, pravzaprav nič, ker škodovati mu ne morejo, le žal, da se ne postavijo na ljudsko stališče, kjer bi mu lahko koristile. Vsem gojenkam pa, ki imajo še svojo glavo, s katero — ne svobodno, ampak — pametno mislijo, kličemo: berite članek Štefke L. v 4. številki »Zore« in ga premislite globoko! — Z letošnjim šolskim letom se je vendarle premestilo slovensko moško učiteljsiše iz Kopra v Gorico. Tu so dijakom vsaj na razpolago različna izobraževalna sredstva; koprsko krokanje je sicer malo ponehalo, a žal, da se še vedno goji v preveliki meri in so se te navade oprijeli i drugi dijaki. Svobodomiselni terorizem, ki je vladal v Kopru, je tu v Gorici docela strt in tudi ne prevladuje več mnenje, da je naš dijak manj vreden kot liberalni krokar. Časi so se izpremenili in upamo, da se še drugače izpremeni!

V zadnjem času se je polotila tudi našega dijaštva neka letargija, zapaščina radikalizma. Delajmo na to, da to zopet izgine. Samoizobrazba, tovariši, bodi glavno opravilo poleg šolskega študija. Nazaj k idealizmu!

Izključitev iz srednjih šol radi nezadostnega napredka. Naučno ministrstvo je izdalo pred kratkim naredbo, da mora srednješolec, ki je dobil v obeh tečajih nezadosten red najmanj iz polovice predmetov, zapustiti zavod. Doslej je veljalo to le za repetente, ki so koncem drugega leta zopet padli. Preje se je moral vzrok te izključitve v obeh slučajih naznaniti v spričevalu; po novem to odpade. Deželni šolski svet je pa pooblaščen, da lahko dovoli dijaku v uvaževanja vrednih slučajih na predlog profesor-skega zbora ponavljati razred na istem zavodu.

Uspeh zrelostnihkušenj v letu 1909. O uspehih preurejenih matur je podalo naučno ministrstvo že drugo poročilo. Prvo je bilo za leto 1908., ko je veljala še v polnem obsegu Marchetova naredba. Izkaz o skušnjah leta 1909. kaže sicer, da je položaj po dodatkih Stürgkha malo otežkočen, vendar pa je še vedno število padlih tako neznatno, da se skoro zdi opravičena nada onih, ki vidijo v sedanjih olajšavah pri maturi nekako prehodno dobo za njeno odpravljenje. Na vseh avstrijskih gimnazijah se je prijavilo k maturi v poletnem in jesenskem terminu leta 1909. 829 dijakov, od katerih je odgovorilo popolnoma 818 dijakov. Privatistov se je oglasilo 7 in so vsi zdelali. Od 89 priglašanih eksternistov je napravilo skušnjo 40. Zrelostno spričevalo z odliko je dobilo 195 učencev, in sicer 189 rednih, poskusov in načrtov, kako zblížati na pozitivni podlagi slovanske narode. 4 privatisti in 2 eksternista. Za zrele je bilo z vsemi glasovi proglašanih 428 dijakov, in sicer 416 rednih, 1 privatist in 1 eksternist. Z večino glasov jih je zdelalo 196, in sicer 181 rednih, 2 privatista, 13 eksternistov. Reprobiranih za pol leta jih je bilo 31, in sicer 26 rednih in 5 eksternistov; za nedoločeno dobo pa štirje in še ti eksternisti.

Na realkah se je priglasilo v obeh terminih 647 rednih dijakov in je bilo 609 popolnoma izprašanih; 1 izvanreden (1 izprašan), 5 privatistov (popolnoma izprašana 2), 98 eksternistov, od katerih je bilo popolnoma izprašanih 65. Odliko je dobilo 94 rednih dijakov in 1 izvanreden. Z vsemi glasovi zrelih je bilo 370, in sicer 353 rednih, 2 privatista in 15 eksternistov. Z večino glasov jih je zdelalo 154, od teh 130 rednih in 24 eksternistov. Za pol leta reprobiranih jih je bilo 48, in sicer 24 rednih in 12 eksternistov. Za eno leto 16, in sicer 4 redni in 12 eksternistov. Za nedoločeno dobo dva eksternista. Vseh skupaj je tedaj zdelalo od vseh rednih dijakov 577, to je 94.7 odstotkov, za pol leta reprobiranih je bilo 26, to je 4.6 odstotkov, in za celo leto 4, to je 0.5 odstotkov. Nadalje je napravilo skušnjo privatistov 100 odstotkov, eksternistov pa 60 odstotkov. (Studentská Hlídka.)

Telesna vzgoja šolske mladine. Naučno ministrstvo je sklicalo tri-dnevno anketo o tem vprašanju, ki vzbuja vedno več pozornosti in zanimanja tudi v — Avstriji. Vsi govorniki in govornice so se strinjali v tem, da se mora mladini dati več prilike in časa, da se more tudi telesno dobro razviti. Zahtevali so, naj se goji ne samo stroga telovadba, ki utruja — primernejša bi bila švedska gimnastika — ampak tudi šport, kakor veslanje, plavanje in razne igre na prostem. Grajali so stare šole, ki nimajo nobenih igrišč. Določi naj se obligatorično v to svrhu več časa, tudi pozimi, ko sedaj vse to počiva, presledki med urami naj se vsled vedno rastoče duševne utrujenosti polagoma podaljšajo. Ne samo telovadni učitelji, ampak vsi naj delajo v ti smeri vzgojno med mladino; potem ne bodo absolventi srednjih šol tako zanikrni, da niso za nikamor, in se ne bodo naborne komisije imele več vzroka pritoževati nad njimi. Po našem mnenju ta slednji moment ni ravno posebno privlačen, odločno pa se moramo izraziti proti vpeljavi strelskega pouka v svrhu poznejše vojaščine, kakor ga je predlagalo ministrstvo za deželno brambo, kajti s tem bi se le odjedal čas drugim, koristnejšim telesnim vajam kot pa je streljanje, ki v nikakem oziru ne vpliva vzgojno na telo. Za to je še pri vojakihi več kot dovolj časa. — Vpeljali naj bi šolske zdravnike, gojitvi petja naj bi obračali več pozornosti. — Zastopnica dam je zahtevala, da

naj se vpelje obligatna telovadba po vseh dekliških šolah. Da bi se te lepe misli le tudi uresničile! S. L.

Srednje šole na Češkem. Na 38 čeških gimnazijah je letos vpisanih 10.516 dijakov (med njimi 582 dijakinj), na nemških 7345 dijakov. Na 27 čeških realkah je vpisanih 10.365 dijakov, na nemških pa 5129 dijakov. (St. H.)

LISTEK.

„Prúdy“, revue mladého Slovenska. Naslov uredništva: Alex. Klimáček, Budapest, VIII/3; naslov upravníštva: Knihtlačiareň Jána Páričku v Ružomberku (Rózsahegy, Lipt. stol.). — Že v eni prejšnjih številok smo poročali, da je slovaško dijaštvo sklenilo na svojem poletnem sestanku začeti z novim letom 1910 izdajati svoje glasilo, ki naj bi družilo celokupno slovaško dijaštvo brez razlike naziranja, naj bi torej bilo brezbarvno. Razume se, da je v sedanjem času komaj mogoče misliti na stanovsko glasilo, ki naj bi ustrezalo zahtevam vseh prepričan, ako hoče vse zadovoljiti, se mora gibati v tako ozkih mejah, da nazadnje nikogar ne zadovolji. Pri tem listu se precej lahko vidi, da je njegovo ozadje le napredno in da se komaj zadržuje za kulisami. Vstajajo glasovi, ki javno povdarjajo, da tako ne more iti dalje. V 3. številki je na uvodnem mestu članek dr. V. Šrobára „o mládeži pre mládež“. Ne zdi se mu prav, da bi mladina delala kompromise, kar se tiče svetovnega naziranja; kaj bo pa pozneje, ko pride v moško dobo? Predočuje ves nezmisel tega početja. Kdor se hoče literarno udejstvovati, ima zadosten izbor med slovaškimi časopisi, kakor mu bolj prija. Konča pa tako-le svoj sestavek: „Prúdy“ morajo postati nova etapa razvoja na Slovaškem, če hočejo živeti in se razvijati. Vseeno je, v kateri smeri: ali v desno ali v levo stran. Toda v obeh smereli naenkrat iti ni mogoče in ni dovoljeno. Večja nesreča bi ne mogla zadeti naroda, kakor mlačna mladina. Luč in tema sta opravičeni. Toda obe naenkrat sta nemogoči. Naloga mladine, kakor vsakega posameznika je, da se odloči, po kaki in kateri poti bo hodil: ali po poti, ki vede z nazadovanjem h klerikalizmu, ali po oni, ki vede z razvojem k napredku. Tretje poti za mladino ni.“ Kakor se skuša pisatelj zadržati objektivno, vendar mu v predzadnjem stavku uide priznanje, da smatra klerikalizem za nazadovanje in tako indirektno pokaže rešilno pot, na katero naj se list ali bolje slovaška mladina obrne. Uredništvo se zagovarja, da izpolnjuje samo načrt, katerega mu je postavil sestanek vsega dijaštva. — Tudi smo radovedni, kam se bo odločil odločivni tok slovaškega dijaštva. Frst.

Skupni občevalni slovanski jezik. Pred kratkim umrli znameniti češki pravnik dr. Hermenegild Jireček je objavil v 1. številki II. letnika »Studenske Hlídke« zanimiv članek o občevalnem jeziku, ki bi ga naj rabili pri vzajemnih stikih vsi slovanski narodi, Rusi, Poljaki, Čehi in Jugoslovani.

Da je stvar važna, se vidi že iz tega, ker se obravnava že dolgo časa in vendar ne izgine z dnevnega reda. Slišali so se že glasovi za staroslovanščino, ki je obredni jezik v vzhodni cerkvi, torej med Rusi, Srbi in Bolgari, dalje o novem, umetno narejenem jeziku slovanskem, za katerega se pa nihče ni hotel prav ogreti. Drugi so predlagali ruščino kot najštevilnejše zastopano slovanski jezik, tretji so zopet nasvetovali češčino. In dr. H. Jireček zagovarja nevtravno srbsčino, t. j. srbohrvatski jezik, ki ga govore Hercegovinci in Dubrovčanje.

Dandanes smo sicer res povečini že napredovali v toliko, da se slovanska inteligenca razume med seboj, ne sicer v govoru, ampak v knjigah. Na znanstvenem polju tedaj smo precej združeni, čeprav še vedno

pomanjkljivo, ali dokler se ne bomo razumeli tudi v govoru, v družabnem občeivanju, se nam še vedno lahko smejijo Nemci, češ, saj imate že svoj družabni jezik: nemščino namreč; kaj se torej še trudite?

Da stvar ni tako nemogoča, kakor se zdi na prvi pogled, se lahko prepričamo, če vidimo, kako hitro razumejo eden drugega priprosti, neuki ljudje-Slovani, če jih zanese usoda skupaj, kot n. pr. pri vojaki. Treba je le navaditi svoj sluh na govorico drugega. To gre tem lažje, ker preprosti ljudje ne rabijo velikega besednega zaklada, in posebno še, ker so taki vsakdanji izrazi še najbolj ohranili do danes skupnost in enotnost pri vseh Slovanih. Jasno je pa iz tega razvidno, da ni nepremagljivih težkoč, če se hoče inteligent naučiti tudi v govorici bratskega jezika. — Zakaj pa je srbohrvaščina najbolj primerna za skupni slovanski občeivalni jezik? Je živ jezik, ki ga govori večina Jugoslovanov; zavzema približno podobno mesto med slovanskimi jeziki kakor laščina med romanskimi. Srbohrvaščina prekaša druge slovanske jezike po svojem harmoničnem blagoglasju, je moška, a vendar ljubka, silno melodijozna in brez trdosti. Nima sičnikov, niti preveč mehkih, niti pretrdih glasov, pri tem je bogata na deblih in zelo pripravna za nadaljni razvoj. Dialektov nima posebnih; ljudstvo govori vobče pravilno. Pravopis je čisto enostaven, fonetičen: piše se kakor se govori in obratno.

Srbohrvaščina sicer nima velikega slovstva, posebno znanstvenega, ima pa krasno literaturo pesniško; srbske narodne pesmi so, kakor znanô, bogata zakladnica pesniških krasot in vzor jezikovne lepote. Po svoji prožnosti je pripravna za znanstveno terminologijo katerekoli véde; tudi nima posebnih tujk. Ne delala bi začetniku nobenih težkoč v izgovarjavi, kakor n. pr. severni slovanski jeziki. Tudi to dobro svojstvo ima, da se jo lahko piše s cirilo ali pa z latinico.

Ko bi tedaj slovanska inteligenca sprejela srbohrvaščino za skupni občeivalni jezik, bi bilo to težko vprašanje mahoma rešeno: »imeli bi družabni občeivalni jezik za 150 milijonov slovanskega ljudstva, ne da bi se s tem ovrgel ali preprečil samostojni obstoj in nadaljni razvoj vsakega, dosedaj razvitega jezika posameznih slovanskih rodov«.

Misel je vsekakor lepa in izmed dosedanjih predlogov ena najprimernejših. Za Slovence je brez dvoma lahko sprejemljiva; želeli bi bilo le, da bi se zlasti slovenski dijaki zadostno naučili hrvaščine, pa drugače kot doslej, ko je naš dijak pregledal par knjig hrvaških, pa jih zadovoljno odložil, češ, i saj to pa tako zastopim, kaj bi se še posebej pečal s hrvaščino; če pa pride s Hrvatom skupaj, pa ne bo znal spraviti poštenega stavka iz sebe. Silno koristno je v tem oziru počitniško popotovanje po Hrvaškem, da si ne bomo v resnici tako tuji, kakor smo si sem in tje sedaj.

Drugo vprašanje je pa seveda, ali se bodo tudi drugi Slovani hoteli toliko potruditi, in ali ne bodo smatrali pod svojo častjo in nad svojo komoditeto, da bi se naučili v večini jezika maloštevilnejših bratov; pa tega ne bomo odločili mi.

Slovenecem je ta ideja govorjena iz srca, da bi bila le tudi v srcu! Naj se že drugi Slovani odločijo zanjo ali ne, nam je ta misel stara znanka, v interesu jugoslovanskem je, da ji pripomoremo do uresničenja vsaj pri samih sebi.

L. S.

Amerikanci o Slovencih. — »America«, leposlovni in znanstveni dnevnik za ameriške katoličane se je zadnji čas začel zanimati tudi za Slovence. Pred par leti ime »Slovenian« (Slovenec) niti znano ni bilo v Ameriki. Sedaj pa skoro ni številke, da bi tudi Slovenci ne dobili v njej svojega predala. V eni izmed avgustovih števil je prižigal kadilo dr. Kreku. Brez dvoma ga je ocenil dokaj boljše in pravičnejše kakor to delajo avstrijski časopisi.

John B.



Ivko Petak. V prvi pesmi: »Veselo poj, o ljubček moj«, je vsebina ta, da Vas Vaša dekle izpodbujaja, da veselo pojte, kot ste prejšnje čase; Vam se pa noče peti, ker ste baš pred enim dnevom zvedeli, da je Vaša izvoljenka drugemu dala svoje srce, kar ji tudi v obraz poveste. — Druga pesem: »Kadar pada sneg«, opisuje Vaš strah, ko se bojite, da bi sneg ne zamedel one sladke poti, po kateri žalostnega srca zahajate k svoji ljubi. — Zanima me, če v prvi in drugi pesmici menite enoinisto nezvesto deklico? Če res, — potem mi ne imponirate bogvekakako. Če so Vašemu dekletu poleg Vas še vsi mogoči drugi dobri, potem Boga zahvalite, da sneg zapade pot, ki Vas je vodila k nji. Kak Dragotin Kette bi sicer nasproti svoji Angeli tudi brez snega ukrenil kake bolj odločne korake. Vi pa tako žalostno grulite... Kje je Vaš ponos? In čemu Vam misliti na dekle? — Dolgo pot imate še pred seboj, in zato mislite predvsem na to, in kako bi se duševno obogatili in razvili. Vse drugo Vam bo ob pravem času »privrženo«. — Vaši verzji so čisto navadna igrača, sicer pa pravilni in tekoči. Pošljite še kaj, pa drugačnega!

Rastislav. — Oboje, kar ste nam poslali, »Menci« in »To bodi za rep«, mi izbornu ugaja in bo če le mogoče prišlo v »Zori«. Škoda, da prinaša »Zora« samo male skice in črtice, ker drugače s prostorom ne more izhajati. A vkljub temu Vam svetujem, da se vadite pridno in da se pogumno spravite tudi na večja dela. »Zora« jih sicer ne bo mogla priobčiti, toda kaj pa »Mohorjeva družba«? — Sicer Vas zagotovim, da se Vam prve stvari sigurno ponesrečijo, toda z vztrajnostjo morete Vi še veliko doseči! Sicer bi se Vam pa trud izplačal, posebno pri »Mohorjevi družbi«! — Torej, le sveže na delo in krepko se vadite!

S. Selko. — Pesem »Vrnitev« obravnava preveč staro in obrabljeno tvarino, zato nam ni ugajala; pač pa druga »Sladke sanje«, ki jo ob priliki priobčimo. — »Iz albuma mojih spominov« je prav lepa simpatična slička, pripovedovana z gorkim čustvom in v lepem jeziku. Samo Vaš umetniški aparat — preveč epitet in nekoliko preobširno, sicer pa lepo opisovanje narave — nekoliko moti užitek in harmonsko celoto. Ne vem, kaj bo rekel urednik in Vam zaradi tega ne morem delati nobenih upov. — Sicer pa le še pošljite v verzih in prozi, ker Vam oboje lepo teče.

Stojan B. — »Študent«, ki nam ga Vi predstavite, je vsekako zelo zanimiva osebnost, toda Vi ste v predstavljanju nekoliko neokretni, to se pravi, da ste predmet malo umetniško obdelali. Če bi hoteli Vašo črtico priobčiti, bi jo bilo treba, če že ne predelati, vsaj jezikovno precej popraviti. Sicer pa Vam konstatiram precejšen napredek od zadnjič. Zdravstvujte!

Cvetko Rujanov. — Pesem, ki ste nam jo poslali, nam splošno ugaja, in če bi bila še oblika tako zadovoljiva, kot je ideja lepa, bi pesem brez obotavljanja priobčili. Tako pa, saj razumete, je težko: korigirati in piliti, — pa morebiti niti poklica nimamo zato, da ne govorim o drugih zavirah. Pošljite nam še kaj, pa temeljito se potrudite!

Rado Osvin. — Hvala za doposlano; priobčimo vsaj eno, če ne obeh. Toda v okusu smo različni; nam »Tujina« bolj ugaja; »Sirotka« je tehnično pogrešena, ker cel pogovor med reko in siroto ni popolnoma nič motiviran. Mislite, da kar naslov »Sirotka« že vse motivira; toda to je najmanj rečeno precejšen pogrešek, če že ne taka napaka, da bi bila pesem popolnoma ponesrečena. Torej drugič se pazite v tem oziru, saj vendar rabite samo en verz, pa cel pogovor lahko motivirate. — Se priporočamo!

Bogdan. — Vaš »Prizor na vasi« je res samo prizor, kjer vidimo kos navadnega vaškega življenja, ki teče čisto navadno skromno naprej, brez kakih nevarnih zapletljajev in usodnih peripetij. Kot tak je Vaš »Prizor« še precej dober in ga morebiti ob priliki, če nam bo dopustil prostor, priobčimo. Seveda prikrivati Vam nočemo, da imamo še boljših stvari v zalogi. — Toda le krepko tekmujte — kajti v delu je moč!

Bogorinkin Zober. — Na —, Vi ste pa brez šale zelo interesanten človek. Tri Vaše pesmice sem razumel in imajo prav lepe, ali vsaj interesantne ideje, ene pa nisem razumel in ta je sledeča:

Razlika.

Dve smrečici štrlita v zrak,
napaja ju večerni mrak.

Dve smrečici štrlita v mrak,
napaja ju nebeški zrak.

Zlomek zna, kake misli so se Vam podile po Vaši glavicici, ko ste pisali te čudovite verze. Skušnjavo imam, da bi kar vse Vaše verze ponatisnil med ocenami, ker so mi napravili res izborna zabavo. Recimo sledeča:

Srečanje.

Skoz okno gleda suh obraz,
starosti ima pač izraz,
to suho blede lice — — —

— — Po poti teče mož še mlad,
ej, njemu cvete doba nad;
zato veselo teče — — —

— — Moža je srečala starost,
»Oj z Bogom, srečna ti mladost!«
je rekel sivi starček ...

Pa še eno čitateljem »Zore« v nameček in zabavo in Vam v veselje:

Moj gradič.

Za tremi gorami
v dolinici lepi
stoji mi lep gradič.
Tri ljubice gradič
mi tamkaj varuje,
tri ljubice lepe.
Saj prva je Vera,
in druga je Nada,
a tretja Ljubezen. —
Jaz ukam in pojem
vesel okrog grada, —
ta grad je moj srček.

Pomislite si vendar to presenečenje! Mislil sem, ko sem začel brati to Vašo zadnjo pesem, da ste kakšen brkat muzelman s cekinasto mošnjo in bogatim haremom — pa spoznam na koncu konca, da ste le popolnoma pošten naš človek. Ne morete si predstavljati mojega veselja, ki me je obšlo pri tem spoznanju. — Prosim Vas prav lepo, da le še pošljite! Ti Vaši verzi so me pri mojem pustem delu zelo osvežili. — Toda nekoliko težja in nepristopnejša je pa le umetnost, kot si pa Vi predstavljate!

Listnica uredništva: Vsled velikonočnih počitnic, izide prihodnja številka 28. aprila. Gradivo prosim do 10. aprila. Vsem sotrudnikom, čitateljem in prijateljem »Zore« vesele praznike!



I. N. V.:

Materi za god.

Življenje ni, o mati, brez nalog,
a naloga je mnoga brez življenja;
in dostikrat je kriv ubožec mnog
vse bede si in svojega trpljenja.

Življenje tvoje pa je trnjev dan —
a tvoj obraz prijazno le smehlja se
in tvoj pogled, za vse skrbni,
pozablja le skrbeti — zase ...

Franc Bregar:

Pogovori o umetnosti.

Dasi se o umetnosti ne da govoriti, ne da bi se semintja doteknili estetike (filozofije umetnosti), se bomo tu pečali s teorijo le v kolikor je nujno potrebno. Pogovori so namenjeni zlasti našemu dijaštvu, generaciji bodočnosti, ki jo čakajo v prihodnosti še slavne reči in ki nam bo dala — kakor gotovo se sučejo zvezde nad nami in mi pod njimi — novo umetnost. Estetika pa je za ustvarjajočega umetnika prej škodljiva kot koristna, in kdor se pregloboko potopi v spekulacijo, ga bo razjedel dvom, preden napiše vrstico do konca in preden zmeša barve na paleti, ako si ni posebno svest svojih nalog. Vrh tega je estetika danes težka reč: stara filozofija jo je premalo obdelala, sholastika se še sedaj ne utegne ozreti nanjo, empirična veda pa se izgublja v brezpomembne poizkuse ali skrivnostne, samotne teorije brez podlage.

Tudi bomo govorili v prvi vrsti o slovstvu, zlasti slovenskem, dasi bodo nekateri pogovori splošnejši.

I. Dvoje nasprotij.

a) Ljudi, ki za umetnost prav nič ne marajo, je veliko več, kot se komu dozdeva. Prvi so tisti, ki je niti od daleč ne razumejo, a si dajo z njo veliko opraviti. H koncertom hodijo in na razstave, knjige kupujejo in slike, govore o slovstvu v salonu in na železnici, z eno besedo, tvorijo javno mnenje. Še enkrat je treba reči, da teh ljudi ni malo in marsikdo, ki si bo pogledal malo globlje v dušo, se bo začudil, da se bo videl med njimi. Sem spadajo vsi, ki govore iz svojega časopisa, naglo prelistane knjige, tu ali tam srečno ujetega pogovora in ki lažejo — o koliko lažejo! — lastni zdravi pameti v sramoto, iz strahu in zavoljo mode. Oni so bili, ki so razkričali slavo prvotnega, brezumnega impresionizma, oni zidajo tiste neokusne hiše, ki so jih že vse ulice polne, oni so krstili in pokopali toliko literarnih struj zadnjega časa in prirejajo še danes literarne senzacije najrazličnejših

vrst. — Drugi so tisti, ki jim umetnost ni nikoli dovolj »globoka«. Na odru hočejo imeti filozofično deklamacijo, v romanu iščejo sociologije, v slikah problemov in povsod »idej«. Vse, kar nosi nevarno ime moderne, jim je prazno in brezmiselno; staro ljubijo, a ga ne utegnejo spoznati; kadar jim ni všeč Zupančič, dokazujejo, da je Dante vse drugače pisal, dasi ga niso brali. Umetnosti bi radi naložili opravke, ki jih nima in ki jih ni nikoli imela, kakor bomo pozneje videli, in bi lahko postali nevarni, ko bi bili bolj številni, ker bi utegnili vpeljati v umetnost slog baročne znanstvenosti. — Najbolj pošten med vsemi, ki jim umetnost ni nič mar, je še naš stari kmet; njemu so izmišljene povesti otročarija; on gre preko njih na delo in pošteno služi svoj vsakdanji kruh.

To je en ekstrem. Toda kljub njemu bo živela umetnost dalje, sedaj slabotneje, sedaj krepkeje, a živela bo do konca koncev in skozi večnost. Bog je vdihnil z dušo človeku na ustnice ono veliko vprašanje »Zakaj?« — ki je gonilna sila vede — in izginilo bo šele, ko se bodo zaprle v smrtnem krču ustnice zadnjega Adama, da se potopi in pomiri v večnem božjem spoznanju in da spremeni v odgovor. Zastonj je človeku odganjati vprašanje z ustnic, ono je tam, ker je dal umske človekove narave, ki ga najtesneje veže z Bogom. Isto je z lepoto. Smisel zanjo je človeku prirojen, in kdor jo spoznava, postaja deležen božjega spoznanja, kdor je upodablja, postaja deležen ustvarjajoče moči božje. O tem bomo govorili kesneje, sedaj je treba določiti samo to: Umetnost je človeku živa potreba in tisti, ki jo taje, se motijo, tisti, ki je ne poznajo, so ubogi. Da jo taje in da je ne poznajo, pa le dokazuje, da je imel Sainte Beuve prav: »Il existe, chez les trois quarts des hommes, un poète mort jeune à qui l'homme survit«. Poet je živel v vsakem človeku, a je v mnogem prezgodaj umrl.

b) Drugi ekstremni nazor v pojmovanju umetnosti je doma v umetniških in estetskih krogih. Pogovori in članki mrgole danes velikih besed, kakor absolutnost lepote, kult čiste umetnosti, estetsko svetovno naziranje, življenje v umetnosti in podobni visoki pojmi, ki jih je sprejel novi umetniški besednjak. Te besede ne pomenijo nič in pomenijo veliko. Kolikor koli so lepe, toliko so prazne in vsak poizkus zestetizirati vse življenje in izgotoviti enoten estetski svetovni nazor je ostal jalov. Vendar pa dobro označujejo, kako pojmujejo umetniki danes umetnost, in označujejo tudi umetnost samo, ki se poraja, dasi nezavedno, iz tega pojmovanja.

Kdor je malo premišljeval o sodobni umetnosti, se je zavedel, koliko je podedovala od romantike. Znano je, da je romantika zavrгла stara pravila objektivne, klasicistiške umetnosti in proglasila osebnost in delovanje osebnosti za en zakon; naravno je bilo, da se je nato izgubila v subjektivno sanjarstvo, blodno bolehnost, ki ni imela ni razloga, ni leka, v ono brezciljno melanholijo ali v hrepenenje, kakor pravimo danes. Dosledna v sistemu je tudi dvignila umetnika do genija, vidca, preroka in vodnika ljudstva, umetnost do božanstva. S tem naziranjem se je družilo zaničevanje za vse, kar je navadno, poprečno in buržuazijsko, filister je bil že tedaj vsakdo, kdor ni bil umetnik ali karkoli z umetnostjo v zvezi. Romantiki so se obnašali ekscentrično, nosili čudno, bili so anarhisti mode, v ponosnem prepričanju, da talentom ni nič skupnega poprečnim meščanom.

O tem ne govorimo, koliko je v sedanji umetnosti sami še ostalo romantike, le to hočemo poudarjati, da je pojmovanje umetnosti ostalo

isto. Genialna blodnja ni prenehala, ako se ni še stopnjevala. Še danes srečujemo ljudi, ki mislijo, da obstoji bistvo umetnosti v širokokrajnem klobuku, umazanih, dolgih pentljah in ekscentričnem obnašanju ter da sta umetnik in bohème istovetna pojma, in ki se prav nič ne zavedajo, kako je vse to staro in smešno, dalje označuje novo romantiko monopol umetnosti, ki so si ga pridržali umetniki sami, odrekajoč filistroznemu občinstvu vsako besedo, če ni izraz ponižnega občudovanja; najbólj pa jo karakterizira ona absolutnost sodbe, ki jo dobro poznajo tudi slovenski pisatelji: genialno se sodi o vsem, politiki, narodnosti, umetnosti, vernosti, in kdor ni že malo izkušen, si bo mislil, izpregovorila je nezmotljivost sama.

Koliko se je že govorilo pri nas o rodoljubju in rodoljubih in koliko krat se še vedno ponavlja ista dolgočasna povest! To je le eden pojav onih absolutnih sodb, a najmanj resen in najmanj nevaren, ker še danes nihče ne ve, kdo so tisti rodoljubi in zakaj zasluži njihova debelost cele povesti. Bolj značilno je, kako se govori o vernosti. Za naš mladi liberalni slovstveni naraščaj je sodba o religiji že zdavnaj in za vselej izrečena, sedaj jo je treba le še v raznih oblikah in v kar najbolj sluzavi prozi ponavljati. Kako zna postati slovenski umetniški genij bedast, smešen in robot, postaja najbolj očito, kadar govori o veri ali moralnih pojavih življenja. Razumljivo je, da ne more imeti vsaka duša onega direktnega čuvstva večnosti, neskončnosti, božanstva, kot ga je občutila velika duša Lamartinea, ki se je s čelom vedno dotikal neba in zmerom gledal preko meja obzorja ter pel že napol zamaknjen v nadzemnost:

C'est peu de croire en toi, bonté, beauté suprême!

Je te cherche partout, j'aspire à toi, je t'aime:

Mon âme est en rayon de lumière et d'amour

qui, du foyer divin détaché pour un jour,

de désirs dévorants loin de toi consumée,

brûle de remonter à sa source enflammée.

Je respire, je sens, je pense, j'aime en toi!

(La prière.)

Ni se čuditi, če ne najdemo Lamartineove vere, in kdo ima pravico soditi človekov razum in kriva pota njegovega srca razen Boga, ki ustvarja in sodi? Tudi ni pričakovati one odkritosrčne izpovedi, v kateri je iskal tolažila veliki genij devetnajstega stoletja, Alfred de Musset, ki je bil tako daleč od Cerkve, da ga je morala obsoditi, a ki je vendar glasneje kot zvon oznanjal in trdil vero:

... Malgré moi l'infini me tourmente.

Je n'y saurais songer sans crainte et sans espoir:

et, quoi qu'on en ait dit, ma raison s'épouvante

de ne pas le comprendre, et pourtant de le voir.² (L' espoir en Dieu.)

»Muke neskončnosti« slovenski pesnik — razen morda Zupančič semintja — ne pozna in to slabotnost razuma ali neodkritosrčnost bi človek mogel odpustiti, ko bi hotelo slovstvo o veri vsaj molčati. Toda ono govori,

¹ Malo je verovati v te, najvišja dobrota in lepota! Povsodi te iščem, hrepenim k tebi, ljubim te! Moja duša je pokrajina svetlobe in ljubezni, ki, za en čas odtrgana od božjega ognišča, od silnega hrepenenja prevzeta, plameni k svojemu žarečemu izvoru. Jaz diham, čutim, mislim v tebi. (Prošnja.)

² ... in vendar me neskončnost muči. Ne bi sanjal brez strahu in upanja; in karkoli bi se reklo, moja pamet se straši, da ne bi mogla razumeti in vendar bi videla. (Upanje na Boga.)

govori s tisto lehkoto superiornega človeka, ki ve vse in je potegnil zadnjo in nepreklicljivo črto pod svoje račune.

»Zdaj v srcu vere v bajke davne ni,
umrle zame so neba prelesti
in Bog, tvoj Bog nikjer več ne živi.«

Da kdo zapiše take verze in to danes, mora imeti nemalo mero nevednosti, veliko mero frivolnosti in odlično mero slabega okusa. Na Slovenskem so bili napisani pred kratkim in so tudi dokaz, koliko imamo še vedno romantične božanstvenosti in automne genialnosti.

To je drugi ekstrem. Absolutnost umetnosti, pravica sodbe pridržana le umetnikom, ekscentrična genialnost, če ne v delih, pa vsaj v obleki in obnašanju, v sramoto Shakespeareju, ki je bil jako priden in premožen meščan, v posmeh Rubensu, ki je hodil vsak dan k maši in si zidal palače, in v ponižanje Goetheju, ki je nosil kratke hlače in trdno napete nogavice, čisto po predpisih in po modi. — Kako napačno je to pojmovanje umetnosti, vidimo na žalostnem koncu romantike in na naši umetnosti, ki je nje malopridna hči. A je tudi krivično; umetnik ne ustvarja umetnin za svoje tovariše, temveč za vso široko javnost in za vsakega človeka posebe; umetnost govori besedo, ki gori in jeclja v vsakem srcu, a ne more na dan, in osvobaja čuvstvo, ki je uklenjeno in zvezano v vsaki duši in čaka rešnika.

Kako je pa umetnost prav pojmovati, bomo govorili prihodnjič.

Bogumil Gorenjko:

V Belo Krajino!

(Konec.)

Bela Krajina je takorekoč deželica sama zase; od ostale Dolenjske jo ločijo Gorjanci, od Hrvaške reka Kolpa. In ravno to je morda vzrok, da se je tu ohranilo toliko lepih narodnih šeg in navad, toliko narodnih pesmi in bajk kot nikjer pri nas. Prebivalstvo se razdeli v prave Belokranjce, ki so že od nekdanj prebivali tod, in v Vlahe, ki so potomci Uskokov, ki so uskočili iz Turškega in se sredi XVI. stoletja naselili po Gorjancih in severovzhodni Beli Krajini. Valvazor pripoveduje v svoji knjigi: „Die Ehre des Herzogtums Krain“ v 4. poglavju VI. knjige o Vlahih, da so imeli posebno veselje do vojaštva, da so se pečali z živinorejo posebno z drobnico, kakor še dandanes, da so radi kradli: „Insonderheit seynd sie trefflich erfahrene Meister in der Kunst, etwas zu finden, ehe mans verliert und gar willig was zu nehmen, ehe mans giebt.“ Dalje pravi: „Jedoch kann dieses nicht allen zugerechnet werden.“ Hodili so tudi k pravim Belokranjcem ropat, če doma niso imeli dovolj. Neveste so si radi jemali s silo. Če niso bili stariši neveste zadovoljni, so prijahali po noči ženin in nekaj njegovih tovarišev na hitrih konjih, najraje takrat, ko je bil oče in kak močnejši brat neveste v granici, ulomili vrata, pograbili nevesto in zopet izginili v noč. Pripove-

duje, da so radi pili in jedli: „Aber dieses ist bey ihnen gar was Gemeines, daß sie die Nase gar tief in die Kannen und Gläser henken, und ihren Magen gern zum Weinkeller, sowol als zum Speise-Behalter machen. Denn sie verfressen und versauffen insgemein im Herbst alles, was sie an Wein und Getreide erbaut und eingeerntet haben. Es muß alles bald herdurch. Sie gehen von einem Hause zum andern, schlingen, schlucken und schwelgen, so lange was vorhanden.“ Dalje pripoveduje o pol lepih, pol čudnih navadah. Tako so krstili svoje otroke, ko so bili že veliki, k spovedi so hodili šele s tridesetim letom, dalje niso imeli pokopališč in cerkva, „sondern die ganze Erde ist ihr Kirchhof.“ V grob so devali nekaj denarja in košček kruha. Če je umrlo dete, je nesla mati za pogrebom zibel na glavi; ko je bil otrok že zagreben, je vrgla zibel na grob, skakala ponji in tarnala: „Ti hudobna, tužna, grda, nenasitna smrt. Če si mi vzela in požrla dete, na, tu imaš še zibelko. Natlači ž njo svoje žrelo, da se ti vsi zobje polomijo.“ Koliko je še običajev, ki jih Valvazor ali ni mogel zvedeti, ali jih ni razumel in ni zapisal. Vlahi so še dandanes pravoslavne vere, in v Metliki je še zdaj pravoslavna cerkev. Razločijo se od Belokranjcev tudi po jeziku. Vlahi govorijo bolj hrvaškemu jeziku podobno govorico, Belokranjci bolj slovenskemu, dasi z hrvaškim naglasom. Imajo tudi mnogo hrvaških ali pa popolnoma svojih besed. Pravi Belokranjec pa je bil in je vedno pošten in veren. Dovzeten je za vse lepo v naravi, kar se vse zrcali v njegovih narodnih pesmih, ki so najlepše, kar jih imamo Slovenci sploh. V Beli Krajini so se razvile najlepše slovensko-hrvaške narodne pesmi. V njih se vidi upliv srbskih pesmi, ki so jih gotovo Vlahi prinesli od juga. In v Kobetovem času so se še pele na svatbah, kakor sam poroča, pesmi o Kraljeviču Marku. V svoje pesmi vplete Belokranjec vse. Vsaka pa skoraj izzveni v kako prošnjo ali nauk. Belokranjec posebno ljubi nabožno snov, o svetnikih, o Materi božji, o sveti maši. Fripoveduje, recimo, kako sta bila sv. Joahim in Ana pri maši, kako je šel fant od maše in bil vesel, ker je bil pri Jezusovi daritvi. In povsod govori z največjo spoštljivostjo o svetih rečeh. Celó v zdravicah in veselih pesmih je dostikrat kak nabožen motiv ali refren. Kajti Belokranjec je veren in veruje s tisto lepo otroško zaupljivostjo. Koliko pregovorov ima on. Lahko se reče, da Belokranjec govori v pregovorih. Za vsako stvar bo našel prislovico. Koliko lepih navad je v Belikrajini še dandanes za vsak praznik. Kdo ni še slišal o koledovanju, kresnikovanju, o zelenem Jurju, o različnih šegah in navadah pri različnih prilikah. Naj dobi, kogar zanima, Šašljeve „Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada“ in izvedel bo mnogo lepega iz Bele krajine, gledal bo v dobro dušo ljudstva, ki tam prebiva. Belokranjec je zadovoljen z malim, rad vesel, postrežljiv. Zdi se mi, da je vsako ljudstvo nekaj odmev narave. Na Gorenjskem je zahrepenela naša domovina kvišku kot valovje, a ni mogla, in valovje je okamenelo. Tako tudi Gorenjec. Ponosno gleda klu- bujoče, trdo, kakor je trda narava.

Tudi Notranjec. Borno, tiho koraka črez borne tihe skale, v notranjosti njegovi pa je skrita lepota, kakor v osrčju njegove zemlje. A pri nas na

Dolenjskem! Tu ni visokih gora, ni podzemskih krasot. Ne. Mali grički, na vrhu drobna cerkvica, bele vasice, vinske gorice, z belimi zidanicami, pred njo sedi dedek, vivček v ustih in misli vesele misli. Tu je doma idila. In taki so tudi ljudje posebno še v Beli Krajini. Z malim zadovoljni, veseli, dobri, odkritosrčni, mehkočutni, ki se pa ne sramujejo svoje mehkočutnosti pokazati tudi na zunaj. Berite narodne pesmi Belokranjca, in spoznali ga boste, ker v svojih pesmih in v svojem narodnem slovstvu se spozna ljudstvo. Pojdite tja in videli jih boste, priljubili se vam bodo, da bi jih objemali in poljubovali te dobre ljudi, to blago ljudstvo, ki zasluži boljšo usodo, a ki se bo morda moralo umakniti večjemu narodu, ki je barbar, a nosi ime „Edelvolk“ in druge nezaslužene diplome. O dobri Bog, ne dopusti tega! In da se to ne zgodi je treba dela brez vpitja, brez klicov in krika. Če bi bil kak narod rešen s klici, bi bil slovenski prvi v zgodovini. „Dosti grmenja, malo dežja“, pravi pregovor. In tako je pri nas. Moderna vpije, a se je obrnila od svojega naroda in gre svojo pot proč od naroda in vpoštevata samo tistih petindvajset „izobražencev“, ne pa milijona naroda, ker precenjuje sebe in podcenjuje narod. Kdor pa precenjuje sebe in podcenjuje narod, ta je lakaj svoje domišljavosti. Vsi veliki možje, ki so res koristili narodu, Prešeren, Gregorčič, Jurčič, Stritar, vsi so sami prišli k narodu in mu ponudili svoje moči. Pri nas pa gredo v tujino, namesto da bi mu poiskali lepoto v domačiji, od tam se privleče, kar je najslabšega, kar človeka ponižuje in mu krade iz srca bisere, ki mu jih je podarila narava in ki mu jih je obrusila mati. Najprej je treba olike srca, in naš narod je sposoben zanjo in jo je že imel, pa jo je ponekod zatajil iz napačne sramežljivosti. Te je treba, da ne bo tako, kot toži Gregorčič:

Po glavah svetlo je in jasno,
a v srcih zimsk je mraz in mrak;
tam ne poganja cvetje krasno,
tam ne odmeva spev sladak.

Če bo naš narod olikan tudi na znotraj, ne samo na zunaj, potem ne bodo podrta naša domovja, ne bodo žalostni domovi prazni in pozabljeni, osameli in zapuščeni v senci žalostnih dreves, ne bodo njive klicale po plugu in brani. Ne! Popotnik, ki bo šel skozi slovenska sela, bo blagroval ta sela: „Srečni ljudje živijo po teh selih, v teh lepih domovih; lahko pojejo pesmi veselja po teh rodovitnih njivah. Srečna so ta sela, srečno je to ljudstvo, srečen je ta narod!“

Domen Otilijev:

Furlanski motiv.

Tih, hladen večer se je nagnil na lepo furlansko ravnino, katero je bilo ogrelo prvo pomladansko solnce in vzbudilo na nji nešteto trobentic in vijolic ob srebrnem pasu, ki se je spajal z morjem.

Po razorani cesti je vozil poštni voz.

Oče Zanut in žena sta popravljala ogone ob poti.

»Pošta gre«, je dejal Zanut in se naslonil na krampovo toporišče.

Šest je ura. Domov bo treba. Saj veš, da Pepina ne zna kuhati.

»Pa pojdi! Bom že opravil sam do noči.«

In oče Zanut je že prijel z desnico za toporišče, ko se mu je vstavil pogled na gospodu, ki je sedel pri postiljonu.

»Ti, Nana, slišiš! Kdo pa je tisti na kozlu?«

»Saj res! No čakaj, da pride bližje!«

Parkrat je zamahnil oče Zanut s krampom in že ga je povlekla Nana za rokav:

»Ti! Mežnarjev je, Mežnarjev! Pa glej, kakšni brki so mu zrastle, odkar je všel iz lemenata! Kaj ga ne poznaš?«

Zanut je skremžil oči, da so se jedva videle izpod obrvij.

»Saj res! Še poznal bi ga ne.«

Voz je vozil mimo in postiljon je voščil dobro srečo.

»Bog daj! Bog daj!« je odgovarjala Nana. »Pa ti, Pepe, kakšen si postal! Kaj nas nič ne poznaš?«

Jurist na kozlu se je posmehnil.

»Seveda vas poznam, botra Nana! Kako ste se imeli v tem času?«

»E, dobro, Pepe, dobro,« je dejal Zanut.

»Pa ti? Slabo se ti je godilo, se mi zdi. Na obrazu se ti pozna,« je klicala Nana za vozom. Postiljon je bil pognal konje in Pepe ni slišal.

»Zakaj pa tako vpiješ?« se je obrnil Zanut k ženi.

»Kaj misliš, da me ni slišal?«

»Saj ravno zato, ker te je slišal!«

»Kaj bi ne smel?«

»Ne!«

»Kaj sem pa rekla tacega? Suh je, da! V lemenatu je bil ves drugi. Lep duhovnik bi bil; sedaj pa strada!«

»Ali ti je tako mar? Saj ne strada tvoj otrok.«

»Tudi bi ne hotela. Raje naj ostane doma, če bi vedela, da bi mi napravil tako sramoto!«

»Ali je to sramota?«

»Kaj pa drugega?«

»Torej bi morali biti vsi duhovniki, ki študirajo v šolah? Kaj ne?«

»Kdo je pa to trdil? On bi moral biti! Vedno je pravil, da bo šel za duhovnika. Kakor vstvarjen je za to!«

»Kakor jaz za čevljarja. Saj sem se tudi jaz učil čevljarstva. No, pa sem postal kmet! Je to sramota?«

»Ti boš za čevljarja, da! Neroda!«

»Kakor Pepe za duhovnika!«

Nana je obmolnila. V srcu je vstala žalost s trohico jeze. Pogledala je za vozom, ki se je skril za vinskimi trtami in se ni mogla iznebiti misli, kako lepo bi bilo za tri leta, ko bi pel Mežnarjev Pepe novo mašo. Kot krstna botra je bila uverjena, da jo bo Pepe povabil na gostijo.

»Pa da ti tako govoriš?« se je obrnila Nana k možu. Pobrala je kup rabe in jo vrgla na cesto.

»Prav je, kar govorim!«

»Se vidi, da ne spoštuješ več duhovnikov.«

»Koga sem pa blatil? A?«

Nana ni znala odgovora.

»Ali ni boljše, da si je izbral poklic, ki mu bo v veselje? Ti ne veš, kako je človek nesrečen, kateremu se vsili stan, do katerega nima veselja in poklica. Vsak dan bi bil žalosten in nezadovoljen in jezil bi se na one, ki bi ga bili proti njegovi volji prisilili v ta stan. Takšni bi zanemarjali svoj stan. In duhovniki tega ne smejo!«

Nani se je zdelo, da ima mož prav. Vendar lepo bi ne bilo, če bi ona podlegla. Vedela pa ni, kako bi ga pobila.

»Seveda, ti moraš biti povsod na vrhu, kakor olje na vodi,« je dejala nekam jezno in spravila posodo, v kateri je bila prinesla malico, v jerbas.

»Jaz grem; pa pohiti, da končaš! Zgodi se lahko, da pride še dež čez noč.«

Nana je odšla.

Mrak je postajal vedno gostejši. Na nebu so se prižigale zvezde in netopirji so letali okoli murv in trt. Na cesti v dalji se je začula furlanska popevka iz grl deklet, ki so zastavljale v tovarno mlado življenje.

Oče Zanut je del kramp na ramo in stopil na cesto. V spominu mu je bil še vedno Mežnarjev Pepe.

Otresel je zemljo raz hlač in dejal:

»Vsaj enkrat sem ji povedal, kaj mislim o tem!«

Silvijan:

Kmalu.

V daljavi daljni se svetli
— ne zvezda — luč medlâ,
in vsak nemiren hip se zdi,
da zgrne temna jo tema.

Ah, to se blizu, tu žari,
to lučka ni medlâ:
nevgasna iskra se iskri,
ki kmalu v plamen vzplapola.